

Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 166

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 12. mai 2026

Algus 14.00, lõpp 17.10

Juhataja: Ando Kiviberg (esimees)

Protokollija: Markus Veia (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Ants Frosch, Katrin Kuusemäe, Kalle Laanet, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helin Leichter (nõunik), Karin Tuulik (nõunik)

Puudusid: Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Lauri Läänemets ja Pipi-Liis Siemann

Kutsutud: Justiits- ja digiministeeriumi justiitshalduspoliitika asekanstler Mari-Liis Mikli; Justiits- ja digiministeeriumi kohtureformi projektijuht Viljar Peep; Justiits- ja digiministeeriumi kohtute talituse nõunikud Marilin Reintamm ja Stella Johanson; Justiits- ja digiministeeriumi avaliku õiguse talituse nõunik Silja Tammeorg; Justiits- ja digiministeeriumi tsiviilõiguse talituse nõunik Tanel Kivi; Riigikohtu esimees Villu Kõve (MS Teams vahendusel) (1. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Vabariigi Valitsuse algatatud kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse kiirendamine) eelnõu (854 SE) teise lugemise ettevalmistamine (JDM kuulamine)
2. Info ja muud küsimused

1. Vabariigi Valitsuse algatatud kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse kiirendamine) eelnõu (854 SE) teise lugemise ettevalmistamine (JDM kuulamine)

Ando Kiviberg tutvustas istungile kutsutud isikuid ning selgitas, et istungi eesmärk on kuulata ministeeriumi esindajate seisukohti huvigruppide esitatud ettepanekute kohta. Komisjoni töö hõlbustamiseks on liikmetele eelnevalt edastatud kolm tabelit, millest esimene käsitleb kohtukorraldusega seotud arvamusi (Lisa 1), teine halduskohtumenetluse ja riigilõivudega seotud teemasid (Lisa 2) ning kolmas tsiviilkohtumenetluse ettepanekuid (Lisa 3). Seejärel andis ta sõna kohtukorralduse ettepanekute tutvustamiseks ja kommenteerimiseks Viljar Peepile.

Viljar Peep tutvustas kohtukorraldusega seotud arvamusi (Lisa 1), keskendudes kõigepealt

õigusteadlase ja ringkonnakohtuniku Madis Ernitsa märkustele. Esimene märkus puudutab eelarve teemat, kus esimese ja teise astme kohtutele soovitakse rakendada põhiseaduslikele institutsioonidele kehtivaid põhimõtteid, mida Madis Ernits ei toeta, kuna tema hinnangul ei ole esimese ja teise astme kohtud põhiseaduse kohaselt põhiseaduslikud institutsioonid. V. Peep ütles, et ministeerium jääb eelnõus pakutud regulatsiooni juurde. V. Peep tõi välja, et nad ei näe põhimõttelist konflikti olukorras, kus Riigikohtu esimees esindab nii Riigikohtu kui ka kogu kohtusüsteemi eelarvetaotlusi. Seejuures jääb kohtute nõukogule võimalus määrata vajadusel eelarvet rahanduskomisjonis kaitsma ka teine esindaja. Teine ettepanek, mis on tekitanud ulatuslikku arutelu, on seotud kohtu või kolleegiumi esimehe ja halduskohtu aseesimehe vabastamisega. Kohtusüsteemis kehtivad juhtimispõhimõtted, mis võimaldavad ametikohalt vabastamist ka siis, kui tegemist ei ole rikkumisega, vaid koostöö ei toimi või esineb juhtimiskonflikt. Sarnast praktikat rakendatakse juba teiste juhtimistasandite puhul ning eelnõu laiendaks seda kohtuesimeestele. Samas viitas V. Peep kokkuleppele ministri ja komisjoni esimehe vahel, mille kohaselt on sõnastust täpsustatud kitsendavamaks, pidades seda lahendust asjakohaseks.

Ando Kiviberg selgitas, et nad arutasid koos õigus- ja analüüsiosakonna esindajaga eelnevalt sõnastuse võimalikke riske ning juhtisid tähelepanu sellele, et kohtu esimehe ja kohtute nõukogu koostöö mittelaabumine on vabastamise alusena liiga lai sõnastus ja võiks viia ebaproportsionaalse rakendamiseni. Seetõttu peeti vajalikuks täpsustada kriteeriume ning kaaluti alternatiivina tuginemist Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu seisukohtadele, mille kohaselt võiks ametiaja ennetähtaegne lõpetamine olla põhjendatud üksnes tõsiste organisatsiooniliste puudujääkide korral või juhul, kui kohtu esimees ei suuda oma ülesandeid täita. Selline lähenemine aitaks kriteeriume selgemalt piiritleda ja vältida olukorda, kus vabastamine võiks näida subjektiivse otsusena.

Kalle Laanet küsis, kuidas tuvastatakse kohtu esimehe tegevuses esinevad puudused ning kas selleks on ette nähtud konkreetne menetlus või milline võiks see protsess välja näha.

Viljar Peep vastas, et koostöö mittelaabumise tõttu kohtu esimehe ametist vabastamise aluseks on ametisse nimetaja hinnangul tekkinud tõrked, mis takistavad organisatsiooni toimimist ja edasiminekut. Nendele asjaoludele tuginedes tehakse kohtu esimehe ametist vabastamisotsus. Tegemist ei ole kohtuniku ametist vabastamisega, vaid üksnes tema kohtu esimehe juhtimisülesannetest vabastamisega.

Villu Kõve märkis, et sõnastuses jäi kõlama kriteerium „ei suuda täita“, mis võib tekitada vaidlusi selle üle, kas tegemist on terviseseisundist tingitud takistuse või ebapiisava töösooritusega. Ta tõi esile, et sellise määratluse sisustamine võib osutuda probleematiliseks ning viia erimeelsusteni. Lisaks võidakse ametist vabastamise otsus halduskohtus vaidlustada.

Ando Kiviberg märkis, et iga isik võib oma õiguste riive korral pöörduda Eesti Vabariigis kohtusse. Ka koostöö toimimise või mittetoimimisega seotud küsimused võivad samamoodi kuuluda vaidlustamisele.

Kalle Laanet märkis, et muudatus vajaks selgemat sõnastamist ehk juhtimisülesannetest vabastamise alus tuleks üheselt välja kirjutada. Praeguse sõnastuse ja Madis Ernitsa kommentaari põhjal võib jääda mulje, nagu vabastataks isik kohtuniku ametist tervikuna, mistõttu pidas ta vajalikuks vastava eristuse täpsustamist.

Viljar Peep selgitas, et põhiseaduse kohaselt nimetab ja vabastab esimese ja teise astme kohtunikud ametist Vabariigi President Riigikohtu üldkogu ettepanekul. Ta kordas, et käsitletav vabastamise alus ei puuduta kohtuniku ametikohalt vabastamist, vaid üksnes tema kohtu esimehena juhtimisülesannete täitmisest vabastamist.

Kalle Laanet ütles, et sõnastuse täpsustamine ei muudaks regulatsiooni sisuliselt, kuid aitaks vältida valestimõistmisi ja suurendaks selgust.

Viljar Peep juhtis tähelepanu, et ka kehtivas õiguses on kohtu esimehe vabastamise alus sõnastatud hinnanguliste kriteeriumide kaudu, näiteks olukorras, kus isik on süüliselt jätnud oma ülesanded olulisel määral täitmata. Juba see tingimus eeldab sisulist hindamist nii süülisuse kui ka rikkumise olulisuse osas ning on seetõttu oma olemuselt ebamäärasem.

V. Peep käsitles Madis Ernitsa kolmandat märkust, mis puudutab kohtute nõukogu koosseisu. Tegemist on olnud pikaajalise ja intensiivse aruteluteemaga. Kuigi rahvusvahelisel tasandil on välja toodud seisukohti, mille kohaselt peaks sellise organi koosseisus olema kohtunike enamus, ei ole see liikmesriigile siduv ning riigil on suveräänne õigus teha teistsuguseid valikuid. Eelnõus pakutud kohtute nõukogu koosseis lähtub kohtute haldamise nõukoja senistest seisukohtadest ning on kujundatud eesmärgiga kaasata kohtusüsteemi juhtimisse ja arendamisse nii kohtunike esindajad kui ka teiste võimuharude ja institutsioonide esindajad. Ta märkis, et selles koosseisus on kohtunikud selges enamuses, arvestades nii valitud kohtunikke kui ka Riigikohtu esimeest. Ülejäänud liikmed, näiteks õiguskantsler või tema nimetatud esindaja või Riigikogu poolsed esindajad, esindavad erinevaid taustu ja vaateid. Kuigi selle üle võib jätkuvalt vaielda, on seadusandjal lõplik otsustusõigus, kuid ministeerium soovib esitatud koosseisu mitte muuta, kuna see vastab senisele praktikale ja on kujunenud pikaajalise arutelu tulemusena.

Ando Kiviberg vahendas arutelu õigus- ja analüüsiosakonna esindajaga tõstatatud seisukohti, mille kohaselt võib kohtute nõukogu koosseisu puhul esineda ametikohtade ühildamatuse riske. Ta selgitas, et arutati võimalikke riski maandavaid lahendusi, tuues ühe võimalusena välja, et Riigikogu esindajatel võiks kohtute nõukogus olla üksnes sõnaõigus. Lisaks tõi ta välja, et eelnõusse tuleks sisse kirjutada säte, mille kohaselt valib Riigikogu esindajad täiskogu. Tema hinnangul peaks kohtute nõukogusse kuuluma nii võimuliidu kui ka opositsiooni esindaja. Selline lähenemine aitaks tagada läbipaistvuse ning täita ootusi, mida kohtunikkond Riigikogu esindajatele selles rollis seab.

Viljar Peep tõi välja, et kohtute haldamise nõukoja senine koosseis on pidanud oluliseks, et otsustuskogus oleksid esindatud ka minister ja Riigikogu esindajad. Ministeerium ei ole esitanud ettepanekut selle kohta, millisel viisil Riigikogu esindajad peaksid olema määratud, sealhulgas kas arvestada opositsiooni, koalitsiooni või komisjonide põhist jaotust.

Kalle Laanet tõi analoogia riigi äriühingute nõukogude liikmete nimetamisega. See toimub täiskogu kaudu ning sarnast lähenemist võiks kaaluda ka kohtute nõukogu koosseisu kujundamisel.

Villu Kõve lausus, et võrreldes kehtiva õigusega on eelnõus tehtud muudatus, mille kohaselt ei pea Riigikogu esindaja olema Riigikogu liige, vaid võib olla Riigikogu nimetatud esindaja.

Seetõttu ei pruugi eelnõu kätkeada õigus- ja analüüsisiosakonna viidatud ametikohtade ühildamatuse riski, kuna Riigikogul on võimalus nimetada oma esindaja kohtute nõukogusse ka väljastpoolt. Selline lahendus valiti teadlikult selleks, et jätta esindajate määramisel suurem paindlikkus.

Ando Kiviberg meenutas varasemaid kuulamisi ning viitas, et halduskolleeegiumi esimees Ivo Pilving on rõhutanud kohtute nõukogu töösse rahvaesindajate kaasamise olulisust, et tagada infovahetus mõlemas suunas ning luua nimetatud esindajatele moraalne kohustus esindada oma kolleegide ees kohtute huve. Sellisest eesmärgist lähtudes võiks olla otstarbekas, et Riigikogu esindajad oleksid Riigikogu liikmed.

Viljar Peep selgitas, et küsimus kohtute nõukogu liikmelisusest ei kujuta endast tema hinnangul põhiseaduse mõttes parlamendivälist ametikohta. Tegemist on tasustamata rolliga, mis hõlmab küll otsustusõigust, kuid ei muuda Riigikogu liiget täitevvõimu ega kohtuvõimu ametikandjaks. Sarnane korraldus kehtib juba praegu kohtute haldamise nõukoja puhul ning pakutud lahendus jätab esindajate määramisel paindlikkuse.

V. Peep käsitles ka Madis Ernitsa arvamust kohtunike tagasisidevestluste kohta. Tegemist on teemaga, mis on pälvinud ulatuslikku tähelepanu, kuigi Eesti on Euroopa Liidu kontekstis erand, kus puudub nii kohustuslik kui ka regulaarne tagasiside- või arenguvestluste süsteem. Kohtunike koolitamine ja arendamine toimub juba praegu ning kavandatav meede oleks sisult pehme, võimaldades vajaduse korral kõrgema astme kohtunikel kohtunikuga tema tööpraktika üle arutada. Pakutav lahendus ei tähenda kohustuslikku atesteerimist ega regulaarset hindamist, vaid loob võimaluse paindlikuks tagasisidestamiseks olukordades, kus selleks tekib vajadus. Ta viitas ka varasematele kohtunike täiskogu soovituslikele suunistele arenguvestluste läbiviimiseks, kus nende rakendamine on seni olnud piiratud, mistõttu nähakse vajadust vastava võimaluse selgemaks sätestamiseks seaduses. Selline lähenemine võimaldab probleeme lahendada ennetavalt ja paindlikumalt, ilma et peaks kohe kasutama rangemaid, distsiplinaarse iseloomuga meetmeid.

V. Peep käsitles Madis Ernitsa viiendat märkust, mis puudutab ringkonnakohtu kolleeegiumi esimehe valimist ja struktuuriüksuste juhtide ametisse nimetamise korraldust. Arvamuse kohaselt tekitab kolleeegiumi esimehe nimetamise õigus ringkonnakohtu esimehe ja nimetatava vahel alluvussuhte, mis võib olla problemaatiline kohtuniku sõltumatuse põhimõtte seisukohalt ning vähendada kohtute omavalitsuslikku kohtuhaldust. Sätte eesmärk on ühtlustada maa- ja ringkonnakohtu juhtimiskorraldus. Selle kohaselt kuuluks mõlemas kohtus juhtimismeeskonda kohtu esimees ja struktuuriüksuste juhid. Ringkonnakohtus määraks kohtu esimees kolleeegiumide juhid samamoodi nagu maakohtus määratakse osakonnajuhatajad. Kavandatav juhtimiskorraldus eeldab juhtkonna liikmete tihedat koostööd ning sellest tulenevalt ei peeta otstarbekaks lahendust, kus kolleeegiumi esimees ei kuulu otseselt juhtimisstruktuuri. Pakutud lahendus toetab ühtset juhtimisloogikat ja on ministeeriumi hinnangul põhjendatud.

Villu Kõve edastas kohtunikukonna seisukohad. Kohtunike enamus ei toetanud esitatud kujul tagasisidevestluste regulatsiooni, pidades seda ebapiisavalt läbimõeldud lahenduseks, kuigi põhimõttelist vastuseisu ideede tervikuna ei väljendatud. Tal endal puudub selles küsimuses kindel seisukoht. Ringkonnakohtu kolleeegiumi esimehe määramise osas valitses kohtunike seas tugev vastuseis. Eelnõus pakutud lahendus, kus kohtu esimees nimetab kolleeegiumi

esimehe, ei ole kohtunikonna hinnangul sobiv. Senine praktika näeb ette kolleegiumi esimehe valimise ning kohtunike üldine ootus on selle põhimõtte säilitamine, tuues paralleelina ka Riigikohtu, kus esimehe valib üldkogu.

Kalle Laanet sõnas, et kohtuniku sõltumatuse põhimõtte ning selle piiride küsimus vajaks eelnõus selgemat avamist. Praktikas viidatakse kohtuniku sõltumatusele sageli ka kohtute tegevuse korraldamise kontekstis. Sõltumatuse raamid tuleks sõnaselgelt lahti kirjutada, et ka Riigikogu liikmetel oleks üheselt arusaadav, kus kulgeb kohtuniku sõltumatuse piir.

Ando Kiviberg märkis, et tema hinnangul seisneb kohtuniku sõltumatuse põhimõtte eelkõige selles, et keegi ei tohi sekkuda õigusemõistmisse, mitte töökorralduslikesse küsimustesse. Töökorralduse, tööülesannete andmise ja nende täitmise üle kontrolli teostamine kuulub kohtu esimehe pädevusse ning kui kohtu esimees annab kohtunikule tööülesandeid, peab tal olema ka õigus nende täitmist kontrollida. Selline korraldus ei ole vastuolus kohtuniku sõltumatusega õigusemõistmise teostamisel.

Viljar Peep selgitas, et kohtud on organisatsioonidena suured ning hõlmavad lisaks kohtunikele ka märkimisväärset hulka teisi ametnikke, sealhulgas kohtujuriste, istungi sekretäre ja tugipersonali, keda kolleegiumi esimees või osakonnajuht oma ülesannete täitmisel juhib. Sellest tulenevalt ei ole kolleegiumi esimehe roll koordineeriv üksnes kohtunike vahel, vaid hõlmab ka vaheastme juhtimisfunktsiooni kogu üksuses. Küsimus, kas kolleegium valib esimehe ise või nimetab selle kohtu esimees, puudutab laiemat juhtimismudelit. Organisatsiooni tervikliku ja toimiva juhtimise tagamiseks on vajalik koostöövõimeline juhtgrupp, mistõttu on põhjendatud, et kohtu esimees kujundab oma juhtimismeeskonna ning määrab ka kolleegiumide juhid.

Ando Kiviberg ütles, et juhi õigus kujundada oma meeskond on üldine juhtimis põhimõtte ning leidis, et kohtutes ei ole sellest põhimõttest kõrvale kaldumine tema hinnangul põhjendatud.

Viljar Peep märkis, et juhtimismudeli muutusena kavandatakse eelnõuga ka uue kohtu juhtorgani, eestseisuse, loomine, kuhu kuuluksid ühelt poolt struktuuriüksuste juhid ning teiselt poolt nendega võrdses arvus valitud kohtunikest liikmed. Selle organi ülesanne oleks kinnitada kohtu jaoks olulised otsused, sealhulgas tööjaotusplaan ja kodukorra struktuur. Selline lahendus loob tasakaalu kollektiivse juhtimise põhimõtte ja juhtimis põhise lähenemise vahel.

Kalle Laanet pöördus uuesti kohtuniku sõltumatuse teema juurde ning küsis, kas selle põhimõtte sisu ja piirid tuleks eelnõus selgemalt lahti kirjutada, et tagada üheselt arusaadav käsitlus.

Viljar Peep vastas, et kohtuniku juhtimis ülesannete ja kohtuasutuse korraldamise kontekstis ei näe ta vastuolu kohtuniku õigusemõistmise sõltumatuse põhimõttega. Ta tõi esile, et eelnõus käsitletud muudatused ei riiva kohtuniku sõltumatust õigusemõistmisel. Ta ei oska täiendavalt pakkuda, milliseid täpsustusi oleks vajalik lisada, et see põhimõtte oleks veelgi selgemalt tagatud.

Kalle Laanet ütles, et kohtuniku sõltumatuse põhimõtte selgitamisel tuleks üheselt välja tuua,

et see seondub õigusemõistmisega ega laiene juhtimis- ja töökorralduslikele küsimustele.

Villu Kõve nõustus, et kohtuniku sõltumatuse põhimõte ei hõlma kohtu töökorraldusliku juhtimist ning neid ei tuleks samastada, kuid leidis, et selle põhimõtte täiendav sõnastamine eelnõus on keeruline, kuna tegemist on vaieldava ja erinevalt tõlgendatava küsimusega, mille osas ei pruugi ükski formuleering saavutada üksmeelt. Ringkonnakohtu kolleegiumi esimehe määramise või valimise küsimus peaks olema kooskõlas kohtu juhtorgani kujundamise põhimõtetega. Kui juhtimine jääb kollektiivsemaks ja rohkem kohtunike endi poolt kujundatavaks, tuleks säilitada ka kolleegiumi esimehe valimine. Juhul, kui juhtimismudel liigub selgemalt kohtu esimehe määramisõiguse suunas, on loogiline kujundada samal põhimõttel ka kolleegiumi esimehe ametikoht.

Viljar Peep märkis, et kohtute seaduses on juba sätestatud kohtuniku sõltumatuse põhitagatised, mis on üldise iseloomuga ja seonduvad kohtuniku ametikohaga, hõlmates muu hulgas ametiaja kestvust ja vastutuse küsimusi. Need tagatised puudutavad kohtuniku tegevust õigusemõistjana ning ei ole otseselt seotud juhtimisülesannete ega kohtuasutuse korralduse küsimustega.

V. Peep käsitles ka Madis Ernitsa ettepanekut kohtunike koolitusnõukogu koosseisu kohta, mille kohaselt tuleks nõukogusse kaasata, lisaks Tartu Ülikooli esindajale, ka Tallinna Ülikooli esindaja. Ministeeriumi hinnangul puudub vajadus koosseisu laiendamiseks täiendavate ülikooliesindajate arvelt, kuna koolitusnõukogu koosseis hõlmab erinevaid huvigruppe. Ta käsitles ka ettepanekut, mis puudutab kohtuniku ajutist roteerumist kohtuvälisele õiguslikule tööle. Arutelu tulemusel leiti koos kohtujuhtidega, et selleks loa andmine võiks jääda jätkuvalt kohtu esimehe pädevusse, arvestades tema rolli asutuse töö korraldamisel ja tööjaotuse tagamisel. Arutelus kohtunikuteenistusvanuse ülempiiri muutmise kohta sõnas ta, et kohtujuhtide hinnangul ei ole põhjendatud kehtiva regulatsiooni muutmine ning eelistatakse senise korra säilitamist.

Villu Kõve lausus, et kohtunike roteerumise küsimuses on praktikas esinenud probleeme, kus kohtu esimehed ei ole alati olnud valmis lubama kohtunikke ajutiselt kohtuvälisele tööle. Ta pidas siiski mõistlikuks kehtiva regulatsiooni säilitamist. Kohtuniku teenistusvanuse teema osas sõnas ta, et Riigikohtus on seda küsimust põhjalikult arutatud ning kohtunikukonna poolt esitati alternatiivne ettepanek loobuda senisest ametiaja pikendamise praktikast. Ettepaneku kohaselt tuleks kehtestada selge ülempiir, mille järgi kohtunik vabastatakse ametist 70-aastaseks saamisel, ilma võimaluseta ametiaega pikendada. Selline lahendus vältiks senist ebamäärase ja edasi-tagasi pikendamise praktikat ning looks selgema ja üheselt mõistetava regulatsiooni.

Viljar Peep märkis, et kehtiva regulatsiooni kohaselt on kohtuniku teenistusvanuse ülempiir 68 aastat, mida on võimalik pikendada kahel korral kahe aasta võrra, kuni 70 ja 72 eluaastani.

Helir-Valdor Seeder küsis, milline on kohtuniku teenistusvanuse pikendamise praktika.

Villu Kõve selgitas, et kohtuniku teenistusvanuse pikendamist esineb praktikas harva, ligikaudu üks kord paari aasta jooksul ning neid otsuseid põhjendatakse erinevalt. Sageli on teenistuse jätkamise põhjuseks kas kohtuniku soov jätkata tööd või vajadus katta ametikohti olukorras, kus uusi kohtunikke ei ole piisavalt juurde tulemas. Pikendamise otsused on olnud

vaieldavad ning on esinenud ka juhtumeid, kus pikendamist ei toetata, mis on tekitanud kohtunikkonnas pahameelt ja tunnet ebavõrdsest kohtlemisest. Selliste vaidluste vältimiseks oleks otstarbekas kehtestada selgem ja üheselt mõistetav regulatsioon. Teema võib tulevikus muutuda aktuaalsemaks, arvestades toimunud muutusi kohtunike pensionisüsteemis ning asjaolu, et vanuse kasvades võib töövõime väheneda. Seetõttu oleks põhjendatud subjektiivsete otsuste vältimine ning kõigile ühtse ja ette teada regulatsiooni kehtestamine.

Kalle Laanet küsis, kas teenistusvanuse ülempiiri käsitlemisel tuleks arvestada eluea pikenemist. Kui kehtiv regulatsioon võimaldab töötamise pikendamist kuni 72. eluaastani, siis võiks kaaluda ka kõrgemat piiri, näiteks 75 aastat.

Villu Kõve vastas, et teenistusvanuse ülempiiri tõstmisel tuleb arvestada riski, et vanuse kasvades võib kohtuniku töövõime väheneda ning see võib mõjutada kohtusüsteemi toimimist. Ta viitas Prantsusmaa kassatsioonikohtule ja Ameerika Ülemkohtule, kus kohtunikud töötavad väga kõrge eani, mis võib tekitada küsimusi nende tegeliku töövõime kohta. Selliste olukordade vältimiseks ei ole otstarbekas jätta otsustamist üksikjuhtumite kaupa hinnanguliseks, vaid pigem kehtestada selge ja ühtne vanusepiir. Tema hinnangul on enamikus riikides kohtunikele kehtestatud kindel ülempiir, mis jääb üldjuhul alla 70 eluaasta.

Viljar Peep käsitles järgmisena Riigikohtu ettepanekuid. Eelnõu keskseks põhimõtteks on siduda kohtusüsteemi struktuur ja ressursid riigieelarve menetlusega, mille käigus esitatakse kord aastas tervikpakett kohtute arvu, kohtunike arvu ning menetlusnäitajate kohta. Ministeerium on teinud ettepaneku sätestada seaduses kohtunike arv liikide kaupa ülempiirina, sarnaselt kehtivale regulatsioonile Riigikohtu kohtunike osas. Riigikohus on omalt poolt pakkunud välja teistsuguse lähenemise, mille kohaselt tuleks senised ülempiirid kujundada alampiiirideks. See tähendab, et seaduses sätestataks minimaalne kohtunike arv. Selle ettepaneku taga on muu hulgas eelarveline loogika, mille kohaselt vakantsete kohtunikukohtade puhul ei jää vastav rahastus kohtusüsteemi kasutusse, vaid liigub tagasi riigikassasse, kuigi töö tuleb siiski ära teha. Ta leidis, et kuigi Riigikohtu ettepaneku eesmärk tagada stabiilsem rahastus on mõistetav, tuleks ministeeriumi hinnangul jääda eelnõus pakutud lahenduse juurde. Selle kohaselt sätestatakse kohtunike arv ülempiirina. Alampiiiri kehtestamine võiks tekitada ebamäärase ja raskemini hallatava olukorra.

Villu Kõve nõustus, et tegemist on kohtusüsteemi finantsgarantiide seisukohalt ühe keskse küsimusega ning väljendas selget vastuseisu nn „kuni“ põhimõttele, pidades seda ebamääraseks. Selline lähenemine jätab kohtunike arvu planeerimise liialt lahtiseks ega anna kohtusüsteemi toimimiseks piisavat kindlust. Võimaliku kompromissina võiks seaduses sätestada konkreetse kohtunike arvu, mida oleks võimalik vajaduse korral riigieelarve menetluse käigus muuta. Sarnane loogika kehtib ka praegu, kus kohtunike arvu ei saa ilma kohtute nõukogu kaasamiseta muuta, kuigi ametikohtade täitmise üle saab otsustada. Kindla arvu sätestamine annaks kohtusüsteemile vajaliku stabiilsuse ja võimaldaks tööd ja raha paremini planeerida, samas kui „kuni“ põhimõte jätab olukorra liiga määratlematuks.

Kalle Laanet küsis, kas kohtunike arv määratakse igal aastal riigieelarve seadusega järgmiseks aastaks, samas kui eelnõus nähakse ette ka kohtunike arvu ülempiir. Ta palus selgitada, kuidas need kaks mehhanismi omavahel suhestuvad.

Viljar Peep selgitas, et kohtunike arvu määramine on osa laiemast paketist, mis esitatakse

riigieelarve menetluse käigus, kus kohtusüsteem põhjendab seadusandjale, kui palju kohtunikke ja ressursse on seatud menetlusnäitajate saavutamiseks vajalik. Ta ei pidanud mõistlikuks igal aastal kohtunike arvu puhul seadust muuta ning pidas tähtsaks seaduses sätestatud lubatud ülempiiri, mille piires kohtusüsteem saab tegutseda. Kui tegelik kohtunike arv jääb seaduses ette nähtud ülempiiri sisse, siis on võimalik ametikohad täita ning vastav rahastus on ka eelarves arvestatud. „Kuni“ põhimõte määrab lubatud maksimaalse piiri, mitte igal aastal fikseeritava täpse arvu.

Kalle Laanet tõi esile võimaliku probleemi. Kui seaduses sätestatakse kohtunike arvu ülempiir, võib tekkida olukord, kus riigi vajadused muutuvad, kuid ülempiir takistab kohtunike arvu suurendamist. Näiteks olukorras, kus tegelik vajadus võiks olla oluliselt suurem, näiteks 200 kohtunikku.

Viljar Peep lausus, et kohtunike ametikohtade täitmine on ajamahukas protsess, mis võib kesta ligikaudu kolmveerand aastat, mistõttu ei ole realistlik kiirete ja ulatuslike muudatuste tegemine lühikese aja jooksul. Kohtunike arvu ja kohtusüsteemi vajadusi on mõistlik hinnata kord aastas riigieelarve menetluse käigus, lähtudes rahvaesinduse seatud menetlusnäitajatest ja eesmärkidest. Praktikast ei esine olukordi, kus lühikese aja jooksul tekiks vajadus oluliselt suurendada või vähendada kohtunike arvu, mistõttu on aastapõhine planeerimine piisav.

Villu Kõve sõnas, et tegemist on kohtusüsteemi finantsgarantiide seisukohalt väga põhimõttelise küsimusega ning „kuni“ põhimõte ei taga piisavat kindlust eelarve planeerimisel. Kindla kohtunike arvu puudumisel jääb ebaselgeks, millise arvestuse alusel toimub kohtusüsteemi rahastamine. Seaduses fikseeritud konkreetne kohtunike arv annaks vähemalt kindluse, et vastavas mahus on eelarveline kate olemas, sõltumata sellest, kas kõik ametikohad on kohe täidetud. Ta tõi välja, et kehtiva regulatsiooni kohaselt on kohtunike arv sisuliselt paika määratud ning seda ei saa ühepoolset muuta, mis tagab suurema stabiilsuse. „Kuni“ põhimõte muudaks olukorra ebamäärasemaks ning halvendaks finantsgarantiisid, mistõttu ta pidas oluliseks kaaluda lahendust, kus seaduses sätestatakse konkreetne kohtunike arv. Sellisel juhul oleks võimalik seda arvu vajaduse korral muuta seaduse ja riigieelarve menetluse kaudu, tagades samas kohtusüsteemile stabiilse ja etteaimatava toimimise raamistiku.

Helir-Valdor Seeder tõstatas küsimuse eelarvemenetluse ja seaduses sätestatud regulatsiooni omavahelise suhte kohta. Ta väljendas kahtlust, kas kohtute arvu või kohtumajade muutmine riigieelarve seaduse kaudu on kooskõlas eraldi seadustes sätestatud regulatsiooniga. Ta juhtis tähelepanu võimalusele, et selline lahendus võib viia olukorrani, kus erinevates seadustes on sama küsimuse kohta erinevad arvud. Ta pidas vajalikuks selle regulatsiooni täiendavat läbimõtlemist.

Viljar Peep käsitles Riigikohtu ettepanekut kohtuniku tagasipöördumise sätete kohta. Kehtiva regulatsiooni kohaselt on kohtunikule tagatud võimalus naasta oma ametikohale juhul, kui ta on ajutiselt siirdunud kohtusüsteemist väljapoole mõnele muule juriidilisele ametikohale, näiteks rahvusvahelisse kohtusse või muule õigusalasemale positsioonile. Kui tagasipöördumine toob kaasa kohtunike arvu ajutise ületamise, on see lubatud ning tasandub aja jooksul loomuliku tööjõu liikumise kaudu. Eelnõu kohaselt ei määratleta enam kohtunike arvu üksikute kohtute kaupa, vaid kehtestatakse kohtunike koguarv liikide lõikes üle riigi. Selline lahendus annab kohtusüsteemile suurema paindlikkuse ressursside ümberjaotamisel erinevate

kohtute vahel vastavalt vajadusele ning võimaldab paremini tagada ka tagasipöörduvatele kohtunikele ametikoha. Aruteludes kohtujuhtidega on tõstatatud ka võimalus sätestada seaduses eraldi garantiid teatud riiklikult oluliste ametikohtade puhul, näiteks Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtunike jaoks, et nende tagasipöördumine oleks üheselt tagatud.

Villu Kõve kommenteeris, et kohtunike tagasipöördumise regulatsioon on kohtunikkonna jaoks keskse tähtsusega, kuna võimalus ajutiselt liikuda teistesse ametitesse eeldab kindlat garantiid, et hiljem on võimalik oma ametikohale naasta. Eelnõus pakutud muudatus nõrgestab seda garantiid, kuna senine regulatsioon tagab tagasipöördumise kindlamalt. Kohtunike roteerumine erinevatesse ametitesse, sealhulgas ministeeriumisse või akadeemilisele tööle, on olnud oluline osa kohtunike karjäärimudelidest ning aitab kaasa süsteemi arengule. Praktikas on selliseid liikumisi toimunud ning need on olnud kasulikud nii kohtusüsteemile kui ka laiemalt õiguskorrale. Tagasipöördumise võimaluse säilitamine ei kujuta endast märkimisväärset koormust, arvestades kohtunike loomulikku liikumist ja pensioneerumist, mistõttu ajutised ületamised tasanduvad aja jooksul. Selle garantii nõrgendamine vähendaks kohtunike motivatsiooni ning palus säilitada senine laiem tagasipöördumise võimalus, mitte piirata seda üksnes üksikute ametikohtadega Euroopa Liidu Kohtus ja Euroopa Inimõiguste Kohtus.

Viljar Peep käsitles kohtunike koondamise küsimust. Piirarvu vähendamine alla tegeliku ametis olevate kohtunike arvu võib kujuneda aluseks kohtunike koondamisele. Kehtivas õiguses on koondamine võimalik näiteks juhul, kui kohus või kohtumaja suletakse, kuid praktikas ei ole piirarvu vähendamist selliselt rakendatud. Tegemist on õiguslikult ebakindla küsimusega, kuna eluaegse ametisse nimetamise põhimõtet arvestades võib tekkida vaidlus selle üle, kas seadusandja poolt piirarvu vähendamine saab olla piisav alus kohtunike ametist vabastamiseks.

Villu Kõve märkis, et kohtunike koondamise küsimus on kohtunikkonnas tekitanud tugevaid reaktsioone, viidates varasemale juhtumile, mis puudutas Põlva kohtumajaga seotud vaidlust. Sel juhul leidis Riigikohtu üldkogu, et Põlva kohtumaja juhile tuleb maksta hüvitist, et vältida põhiseadusvastast olukorda. Sellest praktikast lähtuvalt on Riigikohtu enamuse seisukoht, et eelnõus kavandatud lahendus ei pruugi olla põhiseaduspärane.

Ando Kiviberg tõstatas küsimuse, mis saab olukorras, kus kohtu likvideerimise või kohtumaja sulgemise korral ei ole kohtunik nõus jätkama teenistust sama astme ja valdkonna kohtunikuna teises talle pakutavas teenistuskohas.

Viljar Peep tõi näitena Põlva kohtumaja juhtumi, kus kohtumaja sulgemisel ei soovinud kohtunik jätkata teenistust teises asukohas, näiteks Võrus või Tartus. Kohtunik koondati.

Villu Kõve täpsustas, et põhiseaduspäraseks ei saa pidada lahendust, mille kohaselt võiks kohtunike arvu vähendamine muudel põhjustel tuua kaasa kohtunike koondamise. Varasemas Põlva kohtumaja juhtumis oli olukord teistsugune, kuna kohtunik oli ise nõus lahkuma ning vaidlus puudutas eelkõige seda, kas talle tuli pakkuda teist teenistusk kohta.

Viljar Peep selgitas, et eelnõust tuleks siis eemaldada kohtunike koondamise aluste hulgast võimalus siduda see kohtunike arvu vähendamisega.

Helir-Valdor Seeder märkis, et tekib vastuoluline olukord, kui kohtunikuamet on eluaegne, kuid samal ajal kehtestatakse seaduses või riigieelarvega kohtunike arvu piirnormid. Kui neid piirnorme ei ole võimalik tegelikkuses rakendada ega viia kohtunike arvu vähendamiseni, siis muutub nende kehtestamine sisuliselt mõttetuks. Sellisel juhul puuduks piirnormidel praktiline mõju ning tekib küsimus nende eesmärgipärasuses.

Villu Kõve selgitas, et kohtunike arvu piirnormide kehtestamine ei ole sisutühi, kuna kohtunikukonnas toimub pidev liikumine ning piirarvu vähendamine tähendab, et edaspidi ei täideta vabanevaid ametikohti. Selline regulatsioon toimib tulevikku suunatult, kuna näiteks pensionile mineva kohtuniku asemele uut enam ei nimetata. Praktikast ei ole kohtunikukohtadele suurt konkurentsi. Ta viitas hiljutisele konkursile, kus maakohtuniku kohtadele kandideeris vaid üheksa inimest. Huvi kohtunikukoha vastu on piiratud, mis omakorda mõjutab ka süsteemi tegelikku toimimist ja võimalusi kohtunike arvu kujundamisel.

Helir-Valdor Seeder ütles, et kohtunike arvu piirnormi tähendus võib olla tõlgendatav kahel viisil, kas tulevikku suunatud piiranguna uute kohtunike ametisse nimetamisel või konkreetse alusena riigieelarves vahendite eraldamiseks. Sellise mitmetiimõistetavuse vältimiseks tuleks seaduses või seletuskirjas selgelt määratleda, mida piirarvu all mõeldakse ja kuidas seda rakendatakse, et vältida hilisemaid erinevaid tõlgendusi.

Viljar Peep tutvustas maakohtute ja ringkonnakohtute eestseisuste komplekteerimise ettepanekuid. Eelnõu lähtub kohtute endi arengukavas väljendatud põhimõttest, mille kohaselt peaksid kohtu olulisemad otsused langetama kollegiaalsed juhtorganid. Sellesse juhtorganisse peaksid kuuluma nii juhid kui ka kohtunike poolt valitud esindajad, tagamaks tasakaalu juhtimise ja kohtunikukonna kaasamise vahel. Riigikohtu ettepanek näeb ette eestseisuse piiramist üksnes suuremates kohtutes ning selle täielikku valitavust, kuid ministeeriumi hinnangul ei ole selline lahendus otstarbekas. Erinevate juhtimismudelite rakendamine eri kohtutes looks süsteemis ebaühtlust ning segadust. Eelnõu kohaselt moodustab eestseisus kohtu juhtorgani, kes kinnitab olulisemad otsused, sealhulgas tööjaotusplaani ja töökorralduse struktuuri. Tasakaalustatud lahendusena nähakse ette eestseisuse koosseis, kus pooled liikmed on struktuuriüksuste juhid ning pooled kohtunike üldkogu poolt valitud kohtunikud, mis tagab nii juhtimisfunktsiooni kui ka kohtunikukonna esindatuse.

Villu Kõve lausus, et eestseisuse küsimus on olnud üks vaieldavamaid teemasid, tuues esile, et kohtunike seas puudub selles osas üksmeel. Kuigi tema isiklikult toetab eelnõus pakutud lahendust, ei toeta seda paljud tema kolleegid, kes eelistavad, et eestseisus moodustataks üksnes suuremates kohtutes ning et selle koosseis oleks täielikult valitav. Väiksemate kohtute puhul, nagu näiteks Tartu Halduskohus, ei pruugi eestseisuse loomine olla otstarbekas, arvestades kohtunike vähest arvu. Vähemalt suuremates kohtutes soovitakse säilitada valitavuse põhimõte.

Kalle Laanet märkis, et ettepanekus viidatud suurusjärgule „üle 50 kohtuniku“ vastab vaid Harju Maakohus. Ta sõnas, et seetõttu võiks kaaluda selle sõnalist väljatoomist.

Viljar Peep tõi näitena väiksema kohtu, Tartu Halduskohtu, kus kohtunike arv on väike ning töö toimub nii Tartus kui Jõhvis. Sellises olukorras on mõistlik, et kohtu juhtimisega tegeleb

väiksem juhtgrupp, kes teeb otsuseid tööjaotuse, spetsialiseerumise ja töökorralduse kohta, mitte kogu kohtunike kollektiiv. Juhtimisülesannete koondamine väiksemasse juhtorganisse aitab tagada tõhusama ja selgema juhtimise.

Ando Kiviberg lausus, et peab paindlikkust põhjendatuks ning kohtuesimeestele on juhtimisorganid kindlasti vajalikud. Mudeli kujundamisel tuleks arvestada tegelikku olukorda ning tagada, et lahendus vastaks praktilistele vajadustele. Ta tõi esile, et kui eestseisuse süsteem on põhjendatud suuremates kohtutes, ei ole välistatud selle rakendamine ka väiksemates kohtutes, kuid koosseis ja proportsioon peaksid olema kohtu suurusele vastavad ja mõistlikud.

Viljar Peep rääkis järgmisena tööjaotusplaani kehtestamisest ja kohtunike spetsialiseerumisest. Nii kehtiv seadus kui ka eelnõu näevad ette tööjaotusplaani kehtestamise üheks kalendriaastaks, kuid kohtujuhtide hinnangul ei ole selline ajaline piirang vajalik ning mõistlikum oleks kehtestada plaan tähtajatult, muutes seda vajaduse korral. Eelnõu käsitleb ka kohtunike spetsialiseerumist, tuues esile, et senine praktika on olnud ebaühtlane ning spetsialiseerumist on rakendatud erinevalt või ebapiisavalt. Seetõttu on eelnõus ette nähtud määratleda peamistes õigusemõistmise valdkondades ehk tsiviil-, haldus- ja kriminaalasjades olulisemad spetsialiseerumissuunad, mis oleksid seotud ka kohtunike koolituse ja pädevuste arendamisega. Selline lähenemine aitab tagada sisulisema spetsialiseerumise, arvestades eri valdkondade eripära ja vajalikke teadmisi. Konkreetne korraldus, kuidas spetsialiseerumine kohtus üles ehitatakse, jääb paindlikult kohtusüsteemi enda otsustada, võimaldades valida sobiva struktuuri vastavalt praktilistele vajadustele.

Villu Kõve märkis, et spetsialiseerumise küsimuses puudub tal isiklikult tugev seisukoht, kuid kohtunikukonna seas on leitud, et eelnõus pakutud ulatuslik spetsialiseerumisvaldkondade loetelu seaduses võib olla ebamõistlikult mahukas ja kohmakas. Valdkondade määratlemisel võiks pigem usaldada kohtute nõukogu otsustusõigust. Liiga detailne loetelu seaduses võib jääda deklaratiivseks ega pruugi arvestada tegelikke vajadusi eri kohtutes, mistõttu oleks paindlikum lähenemine tema hinnangul otstarbekam.

Ando Kiviberg nõustus Villu Kõve seisukohaga. Ta toetas subsidiaarsuse põhimõtet ehk otsuseid teha võimalikult madalal ja asjakohasel tasandil. Kui kohus ise näeb oma vajadusi, peaks tal olema ka õigus otsustada spetsialiseerumise suundade ja korralduse üle.

Viljar Peep käsitles järgmisena Riigikohtu ettepanekut kohtute nõukogu kohtunikest liikmete kohta, mille kohaselt ei nähtaks neile ette eraldi asendusliikmeid. Ettepaneku põhjenduse kohaselt ei taga käigupealt töösse lülituv asendusliige nõukogu ühtlast tööstiili. Ka kohtujuhtide nõukogu on toetanud asendusliikmete sätte eelnõust väljajätmist ning ministeerium nõustub selle lähenemisega. Eelnõus on säte, mille kohaselt arutab kohtute nõukogu esimehega Riigikogule esitatavat ülevaadet. Riigikohus peab selle seaduses sätestamist mitteoluliseks. Kui Riigikohus peab seda mitteoluliseks, toetab ka ministeerium selle sätte eelnõust väljajätmist. Järgmiseks on ettepanek, mille kohaselt võiks kohtute nõukogu pädevus olla antud avatud loeteluna, võimaldades arutada ka muid küsimusi. Ministeerium toetab seda ettepanekut. Kohtute arengukava küsimuste puhul, kus uue eelarvestamise süsteemi raames esitab kohtusüsteem oma eesmärgid koos riigieelarve projektiga, ei saa arengukava olla vabatahtlik. Planeerimisdokumentide olemasolu on vajalik pikaajalise eelarve planeerimise ja eesmärkide seadmiseks. Ta märkis, et kohtusüsteem peaks

küll ise kinnitama oma arengukava, kuid see peab olema kooskõlas riigi üldiste arengudokumentidega, eelkõige parlamendi tasemel heaks kiidetud poliitika põhialuste ja Eesti pikaajalise arengustrateegiaga. Täitevvõimu arengukavadega ei pea kohtute arengukava olema kooskõlas, kuna lõplik eelarveotsustus toimub seadusandja tasandil.

Villu Kõve tõi välja, et kuigi tal endal puudub arengukava küsimuses kindel seisukoht, on kohtunikkonnas väljendatud tugevat kriitikat selle suhtes, et kohtute arengukava peab olema kooskõlas riigi üldiste arengudokumentidega. Sellist nõuet on võimude lahususe põhimõtte seisukohalt peetud problemaatiliseks, samuti on küsitav, mida selline kooskõla sisuliselt tähendab. Vastav säte võib jääda sisult ebamääraseks.

Ando Kiviberg ei nõustunud eelkõnelajaga ning leidis, et rahval ja rahvaesindajatel peab olema õigus seada ootusi kohtusüsteemile kui riigivõimu osale.

Villu Kõve täpsustas, et ei pidanud silmas kohtusüsteemi täielikku eraldatust, vaid märkis, et kui seadusandja soovib kohtusüsteemi suunata, võib ta ka ise arengukava kinnitada ja vastavad ressursid määrata. Ebamäärane nõue arvestada üldiste arengudokumentidega ei anna sisulist juhist ega lisa selgust.

Viljar Peep käsitles kohtusüsteemi esindamist Riigikogus eelarvemenetluses. Eelnõu kohaselt otsustab kohtusüsteem ise, kes teda esindab, olgu selleks Riigikohtu esimees või mõni muu esindaja. Distiplinaarkaristuse kustumise pikendamise küsimuse kohta sõnas ta, et vastav muudatus lisati eelnõusse algselt Riigikohtu ettepanekul. Kui Riigikohus on oma seisukohta muutnud ega pea seda enam vajalikuks, ei näe ministeerium põhjust sellele vastu vaielda.

Villu Kõve kommenteeris, et vahepeal toimunud praktika muutuste tõttu on leitud, et distiplinaarkaristuse kustumisel ei ole kehtiva õiguse järgi sisulist tähendust. Seetõttu ei ole mõistlik seda küsimust eraldi reguleerida ega kustumise tähtaegu pikendada või lühendada, vaid pigem jätta vastav säte eelnõust välja.

Viljar Peep ütles, et redaktsioonilisi ettepanekuid on otstarbekas arutada komisjoni sekretariaadiga ning mitte kulutada nendele istungi aega. Ta märkis, et Eesti Kohtunike Ühingu ettepanekuid on käesoleval istungil juba varasemate arutelupunktide juures käsitletud. Need ettepanekud puudutasid eeskätt eestseisuse moodustamist ning kohtu esimehe, üldkogu ja eestseisuse vahelist pädevusjaotust. Ministeeriumi hinnangul on eestseisuse loomine kohtu tõhusamaks juhtimiseks oluline. Töökollektiivi käsitlemine üldise juhtimisorganina ei pruugi olla asutuse juhtimise seisukohalt kõige otstarbekam lahendus.

Villu Kõve juhtis tähelepanu redaktsioonilisele küsimusele, mis seondub infosüsteemi vastutusega. Eelnõus kasutatud kaasvastutuse mõiste jäi ebaselgeks. Tegemist ei ole üksnes redaktsioonilise detailiga, vaid sisulise küsimusega, mis puudutab vastutuse jaotust ja mis on tekitanud kohtunikkonnas tõsiseid küsimusi. Vastava regulatsiooni sisu tuleks täpsustada, et oleks selge, kes ja mille eest vastutab.

Viljar Peep selgitas, et Riigikohtu esimehe märkus puudutab kohtute infosüsteemi regulatsiooni, kus kehtiva korra kohaselt on vastutavaks töötlejaks ministeerium ning lisaks on erinevad kasutajad ja teenuseosutajad. Eelnõuga pakutakse lahendus, mille kohaselt oleksid Eesti kohtud, kes infosüsteemi oma tööks kasutavad ja sinna andmeid sisestavad,

kaasvastutavad töötajad. Kohtuteenistus oleks see kaasvastutav töötaja, kes vastutab süsteemi haldamise ja arendamise eest. Selline lahendus lähtub andmekaitse ja andmekogude regulatsioonist, mille kohaselt peab igal andmekogul olema vastutav töötaja. Kõiki volitatud töötajaid ei ole vajalik õigusaktis eraldi loetleda, kuna nende määramine toimub praktilise juhtimise tasandil.

V. Peep käsitles Tartu Ringkonnakohtu ettepanekuid. Esimene on seotud kohtuhalduse ülemineku rahastamisega. Mitmed kohtusüsteemi tugifunktsioonid, nagu arhiivid, tõlkimine, infoteenistus, turvateenistus ja personalitöö, on juba aastaid olnud tsentraliseeritud ning need on kavas koondada loodavasse tugikeskusesse. Kohtute haldusülesannete täitmiseks on kavandatud täiendav rahastus, mille kohaselt suurendatakse kohtute eelarve baasi ning lisatakse täiendavaid vahendeid ka infosüsteemide arendamise ja haldamise võimekuse tagamiseks. Kohtute infosüsteemi üleandmisega seoses nähakse ette lisarahastus IT-võimekuse tagamiseks ning süsteemi haldamiseks. Tegemist on osaliselt muutuvate kuludega sõltuvalt süsteemide mahust ja arendustest. Osa arendustegevusest jääb jätkuvalt projektipõhiseks ega ole püsieelarvega kaetud. Üldpildis ei lisandu kohtusüsteemile uut raha väljastpoolt, vaid küsimus on olemasolevate vahendite ümberjaotamises ministeeriumi ja kohtusüsteemi vahel. Kavandatud muudatuste tulemusel suureneb pigem kohtute haldamiseks kasutatav ressurss. V. Peep märkis, et osa järgmisi Tartu Ringkonnakohtu ettepanekuid on komisjonis juba käsitletud, kuid tõi täiendavalt esile eelarveprotsessi puudutava ettepaneku, mille kohaselt peaks ministeerium esitama lisaks kohtusüsteemi sisendile koondhinnangu kavandatavate õigusloomeliste ja digiarengute kohta, mis mõjutavad kohtumenetlust ja kohtute eelarvestamist. Selle sätte eesmärk on suunata ministeeriumi hindama eelarve koostamise käigus süsteemselt kohtumenetluse tervikpilti. Kuigi tegemist ei ole kohtuid siduva kohustusega ega nõudega nende hinnangutega arvestada, on sätte eesmärk eelkõige ministeeriumi enda analüüsi- ja planeerimisvõimekuse parandamine. Sätte eesmärk ei pruugi olla piisavalt selgelt väljendatud ning see on tekitanud küsimusi selle vajalikkuse kohta.

V. Peep käsitles Pärnu Maakohtu, Tartu Halduskohtu ja Viru Maakohtu ettepanekuid, märkides, et need puudutavad muuhulgas ressursiküsimusi ning koostöömehhanisme kohtuhaldusteenistuse ja kohtute vahel. Praktiliste küsimuste lahendamiseks toimub regulaarselt kohtujuhtide ja projektijuhi nõupidamine, kus käsitletakse kohtureformi ettevalmistamist igapäevase töö tasandil. Tööülesannete jaotuse ning tulevase koostöö korraldusega seotud küsimused on suunatud sellesse arutelukanalisse, et need saaksid õigeaegselt lahendatud. Ta märkis, et kohtusüsteemis on erinevaid seisukohti teenistuse ülesannete määratlemise ulatuse kohta: osa kohtujuhte eelistab anda suurema otsustusõiguse kohtute nõukogule, samas kui Riigikohtu esimehe hinnangul peaks tugistruktuuril olema sisulisem roll. Eelnõu sõnastusega on püütud leida nende erinevate lähenemiste vahel tasakaalustatud lahendus.

V. Peep sõnas, et Harju Maakohtu ettepanekuid on juba arutatud. Ühe Harju Maakohtu ettepaneku kohaselt ei peaks kohtunike koolituskava kinnitamine kuuluma üldkogu pädevusse, vaid pigem kohtu esimehe või eestseisuse ülesannete hulka. Ministeerium peab sellist lähenemist mõistlikuks. Ta selgitas ka menetlusgruppide olemust. Erinevalt seadusega ette nähtud kolleegiumidest ja osakondadest on menetlusgrupid kohtu sisene töökorralduslik lahendus, mille kaudu korraldatakse kohtunike ja ametnike tööjaotust konkreetsete teemade või valdkondade kaupa. Menetlusgruppide moodustamine ja ülesehitus on täielikult kohtu enda otsustada. Tartu Maakohtu ettepanekud on juba varasemates aruteludes käsitletud.

Villu Kõve tõi esile kaks täiendavat ettepanekut, mis puudutavad riigieelarve seadust ja riigivastutuse seadust. Need ettepanekud ei ole tabelis kajastatud, kuid seonduvad otseselt kohtuhaldusega. Riigieelarve osas ei ole põhjendatud lahendus, mille kohaselt kajastatakse eelarves iga üksiku kohtu eelarvet eraldi, ning pidas mõistlikuks käsitleda kohtusüsteemi eelarvet koondina, jättes jaotuse kohtute nõukogu otsustada. Ta tõstas ka küsimuse riigi vastutusest. Eelnõu ei käsitle piisavalt selgelt olukordi, kus kohtute tegevusest võib tuleneda, näiteks ülemäärase menetlusaja tõttu, riigivastutus. Kui varem oli see vastutus seotud ministeeriumiga, siis kohtuhalduse ümberkorraldamisel tekib küsimus, millisest allikast sellistel juhtudel hüvitised kaetakse. Ta leidis, et see aspekt vajab täiendavat läbimõtlemist, sealhulgas võimaliku reservi või muu lahenduse kujundamist.

Viljar Peep rääkis eelnõu jõustumise ajakavast. Kohtud on väljendanud kahtlust, kas eelnõu õnnestub rakendada alates 1. jaanuarist 2027, sõltuvalt selle vastuvõtmise ajast. Kuigi ettevalmistustööd on kohtujuhtidega juba mõnda aega kestnud ning peaksid võimaldama mõistlikku rakendamist, võib vastuvõtmise nihkumine hilissügisessse tuua kaasa vajaduse vaadata üle eelnõu jõustumistähtaeg.

Ando Kiviberg tõstas Villu Kõve poolt esile toodud küsimuse riigi rahalise vastutuse kohta. Ta küsis, kes peaks kandma kahju olukorras, kus kohtute tegevuse tõttu tekib riigivastutus, näiteks menetluse põhjendamatu venimise korral.

Villu Kõve sõnas, et keskne küsimus on, kuidas selline vastutus süsteemselt korraldatakse, eelkõige kust kaetakse hüvitised olukorras, kus kohtute tegevuse tõttu tekib kahju. Pelgalt põhimõtte, mille kohaselt kohus vastutab oma vigade eest, ei anna vastust rahastamise küsimusele. Ta juhtis tähelepanu riskile, et ilma selge lahenduseta võib see mõjutada kogu kohtusüsteemi finantsilist stabiilsust. Tegemist ei ole väikese probleemiga. Ta sõnas, et kohtuhalduse ümberkorraldamisel tuleb kindlasti läbi mõelda, kuidas sellised nõuded kaetakse.

Kalle Laanet küsis, kuidas on riigivastutuse nõuete hüvitamine korraldatud kehtiva süsteemi järgi.

Viljar Peep selgitas, et mõnede sõltumatute õigusametite, nagu notarite ja kohtutäiturite puhul kannab võimaliku kahju nende kutsekoda. Kehtiva süsteemi kohaselt on riigivastutuse nõuete katmine seotud Justiits- ja digiministeeriumi eelarvega, kus on ette nähtud kohtute eelarvete reserv. Esmalt kaetakse sellised nõuded sellest reservist ning kui sellest ei piisa, otsitakse lahendusi ministeeriumi enda vahenditest või vajadusel taotletakse täiendavat rahastust valitsuse reservist. Õigusemõistmisega tekitatud kahju hüvitamine on piiratud juhtudega, kus tegemist on näiteks kuriteoga. Pelgalt erinevad kohtuastmete otsused ei kujuta endast riigivastutuse kohaldamise alust.

Mari-Liis Mikli täpsustas, et kehtiva korra kohaselt on Justiits- ja digiministeeriumil kohustus katta riigivastutuse nõuded, kuna kohtute eelarve kuulub ministeeriumi valitsemisalasse. Olukorras, kus eelnõu kohaselt viiakse kohtute eelarve ministeeriumi haldusalast välja, ei ole enam põhjendatud, et ministeerium jätkaks nende kulude katmist, kuna vastavad vahendid antakse üle kohtusüsteemile.

Helir-Valdor Seeder märkis, et riigivastutuse küsimus on sisuliselt väga tõsine. Ta leidis, et eelnõus pakutud lahendus võib olla liialt lihtsustatud, arvestades, et kohtute eelarve üleandmisel puudub neil samasugune paindlikkus ja reservimehhanismid nagu riigil. Pelgalt eelarve üleandmine kohtutele ei lahenda vastutuse rahastamise küsimust ning pidas vajalikuks see seaduses täpsemalt reguleerida, toetades selles osas Villu Kõve seisukohta.

Viljar Peep ütles, et sarnane probleem võib tekkida ka teistes riigiasutustes, näiteks õiguskantsleri või Riigikogu Kantselei puhul, kus ootamatute ja suurte kulude katmiseks on kasutada üksnes piiratud reservfond.

Villu Kõve tõi esile, et riigivastutuse küsimus ei piirdu üksnes kuriteoga tekitatud kahjuga, vaid praktikas on peamiseks probleemiks menetluse põhjendamatu venimine, mille puhul võivad tekkida kahju hüvitamise nõuded. Sellised nõuded on juba praegu võimalikud ning võivad sageda. Ta juhtis tähelepanu ka olukorrale, kus mõni säte tunnistatakse põhiseadusvastaseks või vastuolus olevaks rahvusvaheliste kohustustega, millele tuginedes on kohtud varem otsuseid teinud, tekitades seeläbi potentsiaalseid hüvitamiskohustusi. Ta küsis, kas sellisel juhul peaks kohus katma kahju oma eelarvest. Selline lahendus võib ohustada kohtunike sõltumatust, kuna olukorras, kus kohus peab hüvitama kahju oma eelarvest, võib see mõjutada kohtunike otsustusvabadust, eriti halduskohtunike puhul, kes lahendavad riigi vastu esitatud kahjunõudeid. Ta leidis, et see risk tuleb eelnõu edasisel kujundamisel kindlasti läbi mõelda.

Ando Kiviberg märkis, et jätkatakse halduskohtumenetluse ja riigilõivudega seotud ettepanekutega (Lisa 2).

Mari-Liis Mikli selgitas, et esimene ettepanek on Riigikohtult ja on redaktsiooniline muudatus, mille kohaselt muudetakse normi sõnastust nii, et määruskaebuse kohta tehtud lahend ei ole edasikaevatav. Sisulist muudatust see ei too ning ministeerium toetab ettepanekut. Ta käsitles ka Notarite Koja ettepanekut. Tegemist on analoogse küsimusega, mida on käsitletud advokatuuri ja Patendivolini Koja puhul. Kehtiva regulatsiooni kohaselt võib koda taotleda halduskohtult abi tõendite kogumiseks või nende tagamiseks, kuid praktikas seda võimalust ei kasutata. Eesmärk on viia kohtust välja tegevused, mis ei ole seotud õigusemõistmisega. Ministeerium koja ettepanekut ei toeta.

Ando Kiviberg küsis, kas advokatuur ei ole selle muudatuse kohta arvamust avaldanud.

Mari-Liis Mikli vastas eitavalt.

M.-L. Mikli selgitas, et kolmas ettepanek on Riigikohtult ja tegemist on sama eelarveküsimusega, mida käsitleti ka kohtukorralduse kontekstis, mille eelnõu sätte kohaselt liigendatakse kohtute grupi kulud riigieelarves administratiivselt asutuste kaupa. Selle sätte osas väljendati muret, et see võib vähendada paindlikkust. Hiljutiste arutelude tulemusel Riigikohtu esindajate, Rahandusministeeriumi ametnike ja Justiits- ja Digiministeeriumi enda eelarve talitusega jõuti ühisele arusaamale, et sätte olemasolu ei piira tegelikku paindlikkust. Ka Riigikohtu direktor kinnitas, et varasem mure on lahendatud ning regulatsioon on arusaadav.

Villu Kõve väljendas kahtlust vajaduse osas sätestada riigieelarves kohtute kulud asutuste kaupa. Kuigi selle hilisem muutmine on võimalik, ei ole selge, miks tuleks selline detailne jaotus juba algselt seadusesse kirjutada. Praktikas ei ole võimalik täpselt ette prognoosida, kui suur peaks olema näiteks Tartu Halduskohtu eelarve, kuna lõplikud otsused sõltuvad riigieelarve menetlusest ning vajadusest jaotada vahendeid hiljem ümber. Ta leidis, et selline lähenemine võib muuta riigieelarve esialgse kujundamise eksitavaks ning tekitada põhjendamatuid piiranguid. Tegelik eelarvejaotus kujuneb alles hilisemate otsuste käigus.

Mari-Liis Mikli vastas, et täpsustus riigieelarve struktuuri kohta tulenes Rahandusministeeriumi ettepanekust.

Helir-Valdor Seeder ütles, et tegemist on sisulise probleemiga, kui riigieelarves sätestatakse kohtute kulud seaduse tasandil asutuste kaupa. Kui parlament võtab eelarve sellisel kujul vastu, on sellel seaduse jõud ning vastavaid numbreid saab muuta üksnes parlament ise. Ta juhtis tähelepanu sellele, et lahendus, kus eelarve on seaduses detailiseeritud asutuste kaupa, kuid selle hilisem muutmine on delegeeritud väljapoole parlamenti, tekitab tõsise vastuolu. Selline kombineeritud süsteem, kus esialgne otsustus on parlamendi pädevuses, kuid edasine muutmine toimub ilma parlamendi otsese sekkumiseta, ei ole põhjendatud. Kui eelarve struktureeritakse asutuste kaupa, peab ka muutmisõigus jääma parlamendile. Ta pidas praegust lahendust probleemseks ja leidis, et kas tuleks loobuda asutuste kaupa jaotamisest või tagada, et ka selle muudatused toimuvad parlamendi tasandil.

Mari-Liis Mikli käsitles Eesti Kaubandus-Tööstuskoja ettepanekut, mille kohaselt ei toetata riigilõivude tõstmist eelnõus kavandatud mahus. Ministeerium on ettepanekuid põhjalikult analüüsinud, kuid ei pea riigilõivude vähendamist põhjendatuks. Riigilõiv kujuneb mitmest osast, hõlmates nii menetluskulude osalist katmist kui ka saadava hüve arvestamist. See omab ka teatud heidutuslikku eesmärki, et vältida põhjendamatuid kohtusse pöördumisi. Senine tagasiside riigilõivude muudatuste kohta on olnud pigem positiivne, eriti kohtute poolt, kes näevad seost väiksemate lõivude ja kohtute suurema koormuse vahel.

Kalle Laanet märkis, et riigilõivude ettepanekutes toodud protsentuaalsed tõusud tunduvad väga suured, tuues näitena kuni mitmesaja protsendilised kasvud. Ta küsis, millised oleksid kavandatavate muudatuste konkreetsed näitajad absoluutarvudes.

Marilyn Reintamm tõi näitena, et abielulahutuse riigilõiv tõuseks 100 eurolt 310 euroni, mittevaralise nõudega hagiavalduse riigilõiv 420 eurolt 630 euroni ning halduskohtule kaebuse esitamise lõiv 20 eurolt 75 euroni.

Viljar Peep märkis abielulahutuse riigilõivu kohta, et kuigi tõus on protsentuaalselt suur, on tegemist menetlusega, mida on võimalik läbi viia ka notari või perekonnaseisuasutuse kaudu väiksema lõivuga.

Helir-Valdor Seeder küsis, milline on loogika olukorras, kus kohtumenetluses tõstetakse riigilõive märkimisväärselt, samas kui notarite juures on võimalik sooritada sama toiming oluliselt väiksema tasu eest.

Mari-Liis Mikli selgitas, et notaritasude küsimus on samuti aktuaalne ning paralleelselt on

teises eelnõus tehtud ettepanek tõsta notari juures lahutamise tasu. Kui praegu on lahutuse puhul notaritasu ligikaudu 64 eurot pluss käibemaks, siis uue eelnõu kohaselt tõuseks see 175 euron. Eesmärk on viia notaritasu paremasse kooskõlla kohtumenetluse kuludega ning vältida olukorda, kus sama teenuse eest on notaritasu põhjendamatult madal võrreldes kohtulõivuga.

M.-L. Mikli käsitles Riigikohtu ettepanekut vangistusseaduse kohta. Ettepaneku kohaselt tuleks kinnipeetavate tervishoiuteenusega seotud vaidlused suunata halduskohtusse. Ministeerium ei toeta seda ettepanekut. Tervishoiuteenuse osutamine on oma olemuselt eraõiguslik suhe ning selliste vaidluste lahendamine halduskohtus tekitaks ebavõrdse kohtlemise, kuna teiste isikute sarnased vaidlused jääksid tsiviilkohtumenetlusse. Haldus- ja tsiviilmenetluse olemuslikud erinevused muudaksid sellise lahenduse problemaatiliseks ning seetõttu ei peeta ettepanekut põhjendatuks.

Villu Kõve lausus, et Riigikohtu praktikas on korduvalt tekkinud vaidlusi selle üle, kas kinnipeetavate tervishoiuteenusega seotud vaidlused kuuluvad haldus- või tsiviilkohtumenetlusse. Nende vaidluste puhul on tegemist piiripealsete olukordadega, kus ühelt poolt on tegemist avalik-õigusliku suhtega, kuna isik viibib vanglas riigi võimu teostamise tulemusel, kuid samas võivad esineda ka eraõiguslikud elemendid, näiteks ravi kvaliteedi küsimused. Senine praktika on kujunenud selliseks, et halduskohtud on neid vaidlusi lahendanud ning süsteem toimib. Kavandatav muudatus ei parandaks olukorda, vaid tekitaks täiendavat segadust, kuna sarnased vaidlused jaguneksid kahe erineva kohtuliigi vahel. Selline lahendus suurendaks maakohtute töökoormust ega lihtsustaks menetlust, mistõttu ei pea ta muudatusettepanekut põhjendatuks. Ta väljendas seisukohta, et küsimust tuleks vajadusel põhjalikumalt analüüsida, kuid kiirkorras muudatuse tegemine ei ole otstarbekas ning ettepanek tuleks eelnõust välja jätta.

Mari-Liis Mikli tutvustas järgnevalt ettepanekuid, mis on täiesti uued ehk mida eelnõus ei ole. Esimeseks on Riigikohtu ettepanek, mille kohaselt võiks anda ringkonnakohtule laiemad võimalused kaebuste tagastamiseks. Ministeerium toetab seda ettepanekut. Kuigi sellisel juhul jääb ringkonnakohtule kohustus otsuseid põhjendada, aitaks see lahendus menetlusi lihtsustada ja kiirendada. Järgmine ettepanek on kohtuasjade jaotamise kohta, mis näeb ette, et vangidega seotud vaidlusi võiks jaotada üleriigiliselt, et tasakaalustada töökoormust erinevate kohtute vahel. See aitaks vähendada koormuse ebavõrdsust, eelkõige Tartu ja Tallinna halduskohtute vahel. Ministeerium toetab seda ettepanekut. Järgmiseks on ettepanek keskkonnaõiguse asjade kohtualluvuse ümberjaotamisest. Praegu koonduvad need vaidlused peamiselt Tallinna ja Pärnusse asutuste asukoha tõttu. Ettepaneku kohaselt esitataks kaebused edaspidi kaebaja elu- või asukoha järgi, mis aitaks tagada ühtlasema töökoormuse ja parandada menetluslikku tasakaalu. Ka seda ettepanekut ministeerium toetab. Ta tõi esile ka ettepaneku laiendada ringkonnakohtu õigust tagastada apellatsioonkaebus juhul, kui see on ilmselgelt edulootuseta. Tegemist on paindlikkust suurendava lahendusega. Sarnane lähenemine tuleneb ka varasemast Riigikohtu ettepanekust ning selline muudatus oleks põhjendatud ja seda toetab ka ministeerium.

Villu Kõve märkis, et tema hinnangul on Tallinna Ringkonnakohtu ettepanek apellatsioonikaebuste tagastamise laiendamiseks sisuliselt sarnane Riigikohtu varasema ettepanekuga. Ta leidis, et tegemist on sama probleemi käsitlemisega erineva nurga alt ning ei pidanud põhjendatuks mõlema lahenduse paralleelset rakendamist.

Mari-Liis Mikli parandas, et Riigikohtu ettepaneku toetamine apellatsioonikaebuste tagastamise laiendamise osas katab tõepoolest sisuliselt ära Tallinna Ringkonnakohtu ettepaneku, kuna tegemist on sama probleemi lahendamisega.

M.-L. Mikli käsitles Tallinna Ringkonnakohtu ettepanekut menetluskulude väljamõistmise kohta. Ettepaneku kohaselt võiks halduskohtumenetluses lubada menetlusosalisel vaidlustada menetluskulude jaotust juhul, kui vaidlustatav summa ületab 500 eurot. Kehtivas regulatsioonis sellist piirmäära ei ole. Ministeeriumi esialgne seisukoht on seda muudatust mitte toetada, sest halduskohtusse pöörduvad isikud võivad olla haavatavamas olukorras ning menetluskulud on seal üldjuhul väiksemad.

Kalle Laanet küsis täpsustavalt, kas menetluskulude vaidlustamise ettepanek haakub ka olukordadega, kus riigilt mõistetakse välja advokaadikulud. Ta viitas konkreetsele juhtumile, kus kohtumenetluse käigus tekkisid märkimisväärsed kulud tuhandetes eurodes ning riik pidi need hüvitama.

Viljar Peep selgitas, et nimetatud ettepanek ei puuduta otseselt advokaadikulude väljamõistmist riigilt, vaid küsimust, millistel tingimustel on võimalik vaidlustada kohtu määratud menetluskulude jaotus. Tegemist on piirmääraga, millest alates saab vaidlustada kohtukulude jaotust kõrgemas astmes. Ta täpsustas, et küsimus seisneb selles, kas menetlusosaline saab vaidlustada maakohtu või halduskohtu otsust menetluskulude jagamise kohta ka väiksemate summade puhul või alles teatud piirmäära ületamisel, eristades seda olukorrast, kus kohus mõistab välja konkreetseid õigusabikulusid.

Helir-Valdor Seeder küsis, millistel põhjustel ei hüvita kohtud menetluskulusid täies ulatuses. Ta viitas meedias esitatud selgitustele, mille kohaselt võivad põhjuseks olla põhjendamatud väited või kulude liialdamine. Ta soovis teada, kas need on ainsad põhjused või esineb ka muid kaalutlusi, ning tõstatas küsimuse, kas praktikas võib esineda ka olukordi, kus kulud ei vasta tegelikkusele.

Villu Kõve selgitas, et menetluskulude hüvitamise küsimus on pikaajaline ja keeruline probleem, mille üle on arutletud aastakümneid. Kulude väljamõistmine ei toimu abstraktselt, vaid ühelt menetlusosaliselt teise kasuks. Ta tõi näite olukorrast, kus eraisik võib kaotuse korral tsiviilvaidluses sattuda vastamisi väga suurte õigusabikuludega, mida on kandnud vastaspool, näiteks pank või kindlustusettevõte. Seetõttu on oluline hinnata, millised kulud on vajalikud ja põhjendatud, kuid selle piiri määratlemine on keeruline ning vajaks seadusandlikku täpsustamist. Vastavaid kriteeriume on püütud arendada, kuid seni ei ole suudetud advokatuuriga kokkuleppele jõuda. Ta tõi esile, et praktikas esineb erinevaid olukordi ja hinnanguid, mistõttu ei saa taandada kulude mitte täies ulatuses hüvitamist üksnes väidetavale liialdamisele või põhjendamatutele väidetele. Teema on oluliselt keerulisem ning vajaks põhjalikumat käsitlust. Avalikkuses esitatud käsitlused on tema hinnangul olnud lihtsustatud.

Mari-Liis Mikli käsitles ettepanekut, mille kohaselt juhul, kui ringkonnakohus jätab määruskaebuse rahuldamata ja nõustub halduskohtu põhjendustega, võiks ta teha määruse ilma kirjeldava ja põhjendava osata. Ministeerium toetab seda muudatust, kuna see aitaks

vältida juba esitatud põhjenduste kordamist ning säästa ringkonnakohtu tööaega. Tartu Ringkonnakohtu ettepaneku, mille kohaselt sätestatakse taastuenergia asjades eelmenetluse tähtaeg, et kiirendada vastavate vaidluste lahendamist, kohta märkis ta, et ministeerium seda ettepanekut ei toeta. Tegemist on varasema poliitilise valikuga, mille kohaselt peetakse taastuenergiale üleminekut prioriteetseks ning seetõttu on eelnõus ette nähtud eriregulatsioon, mis kiirendab nende asjade menetlemist. Eelnõu kohaselt on taastuenergia vaidlustes ette nähtud kolmekuuline tähtaeg koos võimalusega seda pikendada kuni kuue kuuni.

Helir-Valdor Seeder küsis, kas eelnõuga luuakse pretsedent, mille kohaselt hakatakse teatud prioriteetseid valdkondi käsitlema kohtumenetluses kiirendatud korras. Ta märkis, et riigis võib olla mitmeid prioriteetseid valdkondi, mis ajas muutuvad. Ta soovis selgitust, kas selline lähenemine saab olema laiem praktika. Ta palus täpsustada, millistes valdkondades võiks sellisel juhul ette näha eraldi kiirendatud menetluse ning kas Justiitsministeeriumil või kohtutel on selles osas kujunenud laiem käsitus või vastav nimekiri.

Mari-Liis Mikli vastas, et kehtivad menetlusseadustikud näevad juba praegu ette teatud liiki kohtuasjade menetlemiseks erinevaid tähtaegu, kuigi neid ei ole palju. Seadusandjal on võimalik suunata selliste tähtaegade kaudu riigiüleste prioriteetide käsitlemist ka tulevikus. Prioriteetsed valdkonnad võivad ajas muutuda ning seetõttu võib vajaduse korral olla põhjendatud menetlustähtaegade kehtestamine ka teistes valdkondades..

Silja Tammeorg täpsustas, et samaseid prioriteetide alusel kehtestatud menetlustähtaegu on juba rakendatud ka teistes valdkondades, tuues näiteks riigikaitseliste ehitistega seotud menetlused, kus kohtulahendini jõudmiseks on ette nähtud konkreetne tähtaeg.

Ando Kiviberg väljendas isiklikku seisukohta, et riiklike ja rahvuslike huvide seisukohalt võib olla põhjendatud teatud valdkondade prioriseerimine ning nende menetlemise kiirendamine. Ta tõi samas esile riski, millele viitas ka Helir-Valdor Seeder, küsides, kas selline lähenemine ei või tekitada olukorda, kus prioriteetid hakkavad poliitiliste muutuste mõjul kiiresti ja järsult vahelduma. Sellise „pendeldamise“ vältimiseks võiks kaaluda üldisema põhimõtte loomist, mis võimaldaks riiklike prioriteete järjepidevamalt ja süsteemsemalt arvesse võtta, tagades samas kohtumenetluse korralduses stabiilsuse.

Helir-Valdor Seeder väljendas ettevaatlikku seisukohta prioriteetsete valdkondade erikohtlemise suhtes kohtumenetluses. Kuigi riigil on erinevaid olulisi probleeme, ei peaks neid käsitlema erandite loomise kaudu kohtupidamises. Ta tõi esile, et prioriteete on mitmeid, sealhulgas demograafia, perepoliitika ja kuritegevus. Nende vahel valikute tegemine võib osutuda keeruliseks ja riskantseks. Ta leidis, et kohtumenetluse kiirendamine üksikutes valdkondades võib tuua kohtusüsteemi päevapoliitilisi ja majanduslikke konflikte, mis ei pruugi olla kooskõlas kohtuvõimu sõltumatuse põhimõttega. Kohtupidamine peaks toimuma üldiste menetlusreeglite alusel ning erisuste loomisel tuleb vältida liigset politiseerimist ja ebastabiilsust.

Ando Kiviberg märkis, et alternatiivse lähenemisena võiks käsitleda prioriteedina laiemalt energiasõltumatuse kindlustamist, mitte kitsalt taastuenergiat. Selline sõnastus oleks selgem ja laiemalt mõistetav. Esmane eesmärk peaks olema energiasõltumatuse tagamine, seejärel

saab otsustada konkreetsete lahenduste üle.

Villu Kõve sõnas, et prioriteetide seadmine kohtumenetluses on riskantne, kuna see tähendab paratamatult, et midagi muud jääb tähelepanuta. Ta toetas menetluste lihtsustamist ja kiirendamist seal, kus see on võimalik, kuid rõhutas, et jäikade tähtaegade kehtestamine konkreetsetele asjadele ei pruugi praktikas toimida, kuna kohtutel ei ole võimalik kõiki ülesandeid samaaegselt täita.

Mari-Liis Mikli käsitles Riigikohtu ettepanekut tõsta riigilõivu juhtudel, kus kaebuses ei ole rahalise hüvitise summat märgitud ning taotletakse, et kohus määraks õiglase hüvitise ise. Kehtiva regulatsiooni kohaselt on vastav riigilõiv 350 eurot ning ettepaneku järgi tõuseks see 833 euroni. Ta sõnas, et ministeerium toetab põhimõtteliselt sellist muudatust, kuid tõi välja, et kaaluda võiks ümarama ja selgema summamäära kasutamist. Järgnev ettepanek on Tallinna Halduskohtult riigilõivude kohta. Tegemist on ettepanekuga vaadata riigilõivude süsteem täiendavalt üle ja hinnata, kas on veel aspekte, mida tuleks korrastada. Ministeeriumil ei ole sellele ettepanekule põhimõttelist vastuseisu. Ettepanek on praegu üldsõnaline ning selle sisu täpsustatakse koostöös kohtutega, et selgitada välja, millised konkreetset muudatused võiksid olla põhjendatud. Üldpõhimõttena on tegemist asjakohase ettepanekuga.

M.-L. Mikli märkis, et Harju Maakohtu poolt esitatud ettepanek tsiviilkohtumenetluste toimingutest on uus, analüüsimate ning selle sisu ei ole hetkel piisavalt selge. Ta leidis, et tegemist on teemaga, mis vajab täiendavat ja põhjalikumalt analüüsi ning mida võiks vajaduse korral käsitleda edaspidi eraldi. Ta kõneles ka Riigikohtu ettepanekust riigi õigusabi kriteeriumide muutmise kohta. Selle kohaselt soovitakse tõsta tõsteta lävendit, mille alusel isik ei kvalifitseeru riigi õigusabile, kahekordselt keskmiselt kuusissetulekult kolmekordsele. Tegemist on sisulise valikuga, millel on vastandlikud mõjud. Ta tõi esile, et ühelt poolt vähendaks lävendi tõstmine riigi õigusabi kulusid ning teiselt poolt võib see vähendada ka kohtute töökoormust, kuna riigi toel saaks kohtusse pöörduda vähem isikuid. Teisalt tähendaks lävendi tõstmine, et suurem hulk inimesi ei vastaks enam riigi õigusabi saamise tingimustele, mis võib piirata nende võimalusi oma õiguste kaitsmiseks. Ministeeriumil ei ole selles küsimuses lõplikku seisukohta ning ta pidas vajalikuks edasist arutelu.

Villu Kõve märkis, et riigi õigusabi lävendi tõstmise ettepanek põhineb Justiitsministeeriumi tellitud analüüsil Tartu Ülikoolilt. Kehtivate kriteeriumide järgi võib riigi õigusabile kvalifitseeruda ka keskmise sissetulekuga inimene. Süsteem on muutunud sedavõrd laiaks, et teoreetiliselt võiks isegi kohtunik või Riigikogu liige teatud arvestuste korral sellele vastata.

Mari-Liis Mikli tutvustas kaasatavate esitatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku muudatuste ettepanekuid (Lisa 3). Esimese muudatuse kohaselt antaks ringkonnakohtule õigus otsustada, kas lihtmenetluse asju lahendab kohtunik üksinda või kolmeliikmeline koosseis. Tegemist on paindlikkust suurendava muudatusega ning ministeerium toetab seda. Teine ettepanek on lühendada kaebuse esitamise tähtaega seniselt 30 päevalt 15 päevale. Ministeeriumil on selle suhtes kahtlusi. Arvestades kohustust esitada koos kaebusega kõik vajalikud tõendid ja materjalid, ei pruugi 15 päeva olla objektiivselt piisav aeg. Paralleelselt on Euroopa Kohtu praktika põhjal peetud 15-päevast tähtaega mõnel juhul liiga lühikeseks, mistõttu võib tekkida küsimus sellise muudatuse kooskõlast õigusega.

Villu Kõve selgitas, et kaja esitamise tähtaega puudutava ettepaneku eesmärk on menetluse tõhustamine. Selle esitamine on sisult lihtne toiming, mille puhul ei ole vaja esitada täiendavaid tõendeid ega materjale, vaid piisab soovist menetlus taastada. Varasema regulatsiooni kohaselt oli kaja esitamise tähtaeg lühem ning selle pikendamine 30 päevale ei olnud tema hinnangul põhjendatud, kuna tegemist ei ole sisuliselt keeruka toiminguga. Puudub vajadus nii pika tähtaja järele olukorras, kus isik peab üksnes teatama, et soovib menetluse taastamist. Ta märkis, et kuigi algne eesmärk oli muuta menetlus lihtsamaks ja samal ajal pikendada tähtaega, ei ole lihtsustamine tegelikult realiseerunud, mistõttu ei näe ta põhjust säilitada pikka tähtaega.

Stella Johanson märkis, et ettepanek lühendada kaja esitamise tähtaega puudutab nii riigisisest kui ka piiriülest kättetoimetamist. Euroopa Liidu kättetoimetamise määruse kohaselt on ainuüksi kättetoimetamisest keeldumise teatamise tähtaeg kaks nädalat, mistõttu 15-päevane tähtaeg võib jääda liiga lühikeseks.

Mari-Liis Mikli käsitles ettepanekut, mis puudutab ringkonnakohtu õiguste laiendamist tsiviilkohtumenetluses apellatsioonkaebuse menetlemisest keeldumisega juhul, kui see on esitatud väidete alusel ilmselgelt edulootuseta. Tegemist on analoogse muudatusega halduskohtumenetluses arutatud ettepanekule. Ministeerium on sarnast lahendust halduskohtumenetluses toetanud ning ei välista, et ka tsiviilkohtumenetluses võiks selline muudatus olla mõistlik.

Villu Kõve selgitas, et tegemist ei ole sisuliselt uue muudatusega, vaid tehnilise täpsustusega, kuna eelnõus on sama regulatsioon esitatud dubleerivalt kahes sättes. Ettepaneku eesmärk on jätta alles üks selge säte ning vältida olukorda, kus kaks paralleelset normi tekitavad segadust. Eelnõus pakutud lahendus peaks seisnema olemasoleva sätte asendamises, mitte uue lisamises, et vältida vastuolusid ja tagada regulatsiooni selgus. Seetõttu tuleks jätta eelnõuga pakutud TsMS § 637 lg 1 p 7 täiendus kõrvale.

Stella Johanson märkis, et kuigi ta on nõus sellega, et eelnõus pakutud sõnastus tuleks välja jätta, tuleb hinnata, milline on muudatuse tegelik mõju võrreldes kehtiva õigusega. Arvestades asjaolu, et tegemist on edasikaebepiiranguga apellatsioonimenetluses, tuleb analüüsida selle kooskõla põhiseadusega ning selgitada, milline on muudatuse eesmärk ja ulatus.

Villu Kõve täpsustas, et tegemist ei ole sisuliselt uue muudatusega, vaid olukorraga, kus eelnõus on sama regulatsioon dubleeritud. Ministeerium on ise pakkunud sama sisuga sätte uue punktina, samas kui kohtunikonna ettepanek on olemasoleva sätte asendamine.

Viljar Peep selgitas, et kehtivas õiguses on üks säte, mille kohaselt jäetakse apellatsioonkaebus rahuldamata juhul, kui isegi kõigi väidete tõesuse korral ei oleks võimalik kaebust rahuldada. Eelnõuga lisatakse sellele sarnane, kuid eraldiseisev alus, mille kohaselt saab kaebuse jätta menetlusse võtmata ka juhul, kui see on ilmselgelt edulootusetu. Tegemist on küll sarnaste, kuid mitte kattuvate alustega, mille eesmärk on vältida põhjendamatu pikaajalist menetlemist ringkonnakohtus ning suurendada menetluse tõhusust.

Villu Kõve kordas oma mõtet, et tsiviilkolleegiumis arutati küsimust ning jõuti üksmeelele, et eelnõus pakutud tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 637 lg 1 p 7 katab sisuliselt ära sama

lõike punktis 6 sätestatu, mistõttu puudub vajadus mõlema sätte samaaegseks kehtestamiseks. Dubleerimise vältimiseks tuleks punkti 6 muuta.

Mari-Liis Mikli käsitles järgmisena advokatuuri täpsustavat ettepanekut, mis puudutab kirjaliku menetlusega nõustumise sõnastust olukorras, kus pool ei ole kohtule oma seisukohta esitanud. Küsimus seisneb selles, kas eeldatakse poole nõusolekut kirjaliku menetlusega või loetakse see nõusolek antuks. Ministeeriumi hinnangul on eelnõus pakutud sõnastus korrektne ning seda ei ole põhjust muuta. Tarbijakrediidilepingutest tulenevate nõuete elektroonilise esitamise ettepaneku osas oli tegemist tehnilise ettepanekuga, mille puhul ministeerium leidis, et vastav säte on eelnõus õiges kohas. Ringkonnakohtu koosseisu osas on eelnõus pakutud lahendus, mille kohaselt lahendaks teatud liiki asju üheliikmeline koosseis, mis võib olla liiga lai. Advokatuuri ettepaneku kohaselt tuleks piirata üheliikmelise koosseisu pädevust, arvestades, et menetlused võivad olla keerukad ja nõuda kolleegiaalset arutelu. Ministeeriumi hinnangul on selline täpsustus asjakohane ja mõistlik, kuna see võimaldab keerukamate asjade puhul moodustada kolmeliikmelise koosseisu ning tagada seeläbi paremini õigusemõistmise kvaliteeti. Viimane advokatuuri ettepanek oli seotud määruskaebust läbivaatava kohtukoosseisuga ja nagu eelneva ettepaneku puhul otsustas ministeerium seda toetada.

M.-L. Mikli tutvustas ka tarbijakrediidi valdkonnaga seotud ettepanekuid. Pangaliidu ja eraettevõtjate poolt esitati mitmeid arvamusi kogu eelnõupaketi kohta, kuid ministeerium ei pea võimalikuks neid ettepanekuid toetada. Esitatud märkused keskendusid eelkõige sellele, et kavandatud lahendus on liiga piirav, kuid ministeeriumi hinnangul ei ole põhjust eelnõu sisuliselt muuta. Eelnõu ei muuda vastutustundliku laenamise kontseptsiooni, vaid täpsustab tingimusi, kuidas menetlus peab toimuma, tagades selle põhimõtte järgimise. Ta lisas, et kavandatud muudatused kujutavad endast kompromissi, mille eesmärk on vältida varasemaid probleeme, sealhulgas tarbijaid kahjustavat käitumist ja ebaõigete andmete esitamist.

M.-L. Mikli käsitles Tallinna Ringkonnakohtu ettepanekuid. Ühe ettepaneku kohaselt peaks kolmeliikmelise kohtukoosseisu vajaduse otsustama mitte kohtu esimees, vaid konkreetset asja menetlev ringkonnakohtunik. Ettepaneku eesmärk on vähendada halduskoormust ning anda otsustusõigus sellele kohtunikule, kes asja sisuliselt läbi vaatab. Ministeerium toetab seda lähenemist. Ta käsitles ka ettepanekut menetluskulude nimekirja esitamise tähtaja kohta, mille kohaselt võiks see olla üks kuu alates lõpplahendi jõustumisest, kui kohus ei määra teisiti. Ministeeriumi esialgne hinnang on, et pakutud lahendus on ebaselge ning kehtiv eelnõu regulatsioon, kus kohus määrab tähtaja vastavalt konkreetse menetluse eripäradele, on põhjendatum. Paindlik lähenemine aitab tagada menetlusosalistele selgema ja sobivama lahenduse, samas kui jäik tähtaeg võib tekitada ebaselgust.

Villu Kõve palus kaaluda Tallinna Ringkonnakohtu ettepanekut menetluskulude nimekirja esitamise tähtaja kohta. Tema hinnangul on tegemist mõistliku lahendusega, mis aitaks luua suuremat selgust. Kui kulude esitamise tähtaeg tuleneks otse seadusest, ei peaks kohus seda igal juhul eraldi määrama. Selline lähenemine aitaks vältida olukordi, kus tähtaja määramine venib ning tekitab menetlusosalistele ebakindlust. Ta leidis, et ettepaneku eesmärk on tagada kiirem ja selgem menetlus ning pidas seda arvestatavaks lahenduseks, mida ei peaks jätma kergelt kõrvale.

Mari-Liis Mikli käsitles ettepanekut menetluskulude vaidlustamise piirmäära kohta. Eelnõu

kohaselt võib menetluskulude kindlaksmääramise peale edasi kaevata juhul, kui vaidlustatav summa ületab 500 eurot. Tallinna Ringkonnakohtu ettepaneku kohaselt võiks see piirmäär olla 1000 eurot. Ta väljendas ministeeriumi esialgset kahtlust selle ettepaneku suhtes, sest 1000 eurot on menetlusosaliste jaoks juba märkimisväärne summa ning sellise piirmäära tõstmine võib suurendada koormust ja vähendada õiguskaitse kättesaadavust. 500-eurone piirmäär aitab paremini tagada menetluskulude prognoositavust ja õiglustunnet. Viimane Tallinna Ringkonnakohtu ettepanek puudutas kohtu koosseisu muutumist menetluse käigus. Ettepaneku kohaselt peaks sellisel juhul kohalduma kehtiva õiguse regulatsioon. Ministeerium seda ei toeta, kuna see võiks tuua kaasa vajaduse muuta kohtu koosseisu menetluse käigus, tekitades segadust nii kohtutele kui menetlusosalistele. Lähtuda tuleks menetluse alguses kehtinud nõuetest, et tagada selgus ja menetluse stabiilsus.

M.-L. Mikli käsitles Harju Maakohtu ettepanekut menetluskulude kindlaksmääramise kohta. Ta lausus, et see on hetkel ebaselge ja analüüsimate ning ei sisalda piisavalt konkreetset õiguslikku lahendust. Sellisel kujul ei ole võimalik seda eelnõu raames toetada ning ettepanek vajab täiendavat täpsustamist. Kohtunike Ühingu protokollide ettepaneku kohta sõnas ta, et selle üle toimus hiljuti arutelu kohtujuhtidega. Esitatud kujul ettepanekut ei toetata, kuid koostöös kohtutega otsitakse lahendusi, kuidas protokoll ja salvestuse regulatsiooni paremaks muuta. Kohtud peavad protokoll vajalikuks ning see on selgem ja praktilisem kui üksnes helisalvestis. Viimases Kohtunike Ühingu ettepanekus sooviti jätta eelnõust välja lahendus, mille kohaselt võiks viivise arvestus põhineda põhinõude suhtes protsendina ning piisaks selgetest algandmetest, mille alusel saaksid pooled või kohtutäitur hiljem arvutused teha. Ühingu hinnangul on selle sisu ebaselge ja toob kaasa täiendavaid vaidlusi, kuid ei kiirenda kohtumenetlust. Ministeerium toetas Kohtunike Ühingu ettepanekut.

M.-L. Mikli rääkis lahti Riigikohtu ettepaneku jõustumata kohtuotsuste avaldamisest. Tegemist on aktuaalse teemaga, mida on arutatud ka kohtujuhtidega, kuid sellisel kujul ettepanekut toetada ei saa. Tsiviilkohtumenetluses on märkimisväärne risk eraelu puutumatus ja ärisaladuse kaitse riiveks, mistõttu tuleb selles osas olla ettevaatlik. Samas võib avalikkus ja meediahuvi aidata kaasa läbipaistvusele ning lihtsustada nii ajakirjanike kui ka kohtute tööd. Ta märkis, et halduskohtumenetluses nähakse vastavate muudatuste tegemiseks rohkem võimalusi, mistõttu võiks esitatud ettepanekuga edasi liikuda muudetud kujul.

Villu Kõve sõnas, et jõustumata kohtuotsuste avaldamise küsimus vajab kindlasti lahendamist. Vastav eelnõu on olnud Riigikogus arutusel juba aastaid ilma tulemuseta. Ta tõi esile, et kohtute pressiesindajad on praktikas keerulises olukorras, kuna puudub selgus, millal ja millises ulatuses võib jõustumata otsuseid avaldada. Ta palus, et see küsimus saaks käesoleva eelnõu raames reguleeritud. Vajadus on luua jõustumata kohtuotsuste käsitlemiseks selge ja üheselt mõistetav kord.

Mari-Liis Mikli käsitles Riigikohtu ettepanekut, mille kohaselt võiks kaotada erisuse Riigikohtule esitatud kaebuse puhul, mille järgi jääb makstud riigilõiv kaebuse rahuldamata jätmisel riigile. Ministeeriumi hinnangul on tegemist mõistliku ettepanekuga ning seda toetatakse. Ta avas ka järgmise ettepaneku tõsta riigi kasuks menetluskulude väljamõistmise vaidlustamise piirmäära 100 eurolt 500 euroni eesmärgiga hoida kokku menetlusressurssi. Ministeeriumil ei ole selles küsimuses kindlat seisukohta ning võiks kaaluda ka vahepealset

lahendust, näiteks 300 euro suurust piirmäära. Tema sõnul on menetlusabi andmise lävendi muutmise ettepanekul, mille kohaselt võiks kahekordne keskmine kuusissetulek asenduda kolmekordsega, tegemist põhimõttelise otsusega ning ministeerium on valmis aruteludeks ka vahevariantide üle. Ta käsitles ka ettepanekut muuta kohtu kohustust kontrollida menetlusabi taotleja majanduslikku seisundit. Ettepaneku kohaselt toimuks kontroll esmajoonel taotluse alusel ning täiendavaid andmeid nõutaks vaid kahtluse korral. Ministeeriumi esialgne hinnang on selle suhtes kriitiline, kuna tegemist on hagita menetlusega ning selline muudatus võib suurendada süsteemi kuritarvitamise riski.

Villu Kõve lausus, et kohtud kulutavad menetlusabi taotleja majandusliku seisundi kontrollimisele eproportsionaalselt palju aega ja ressursse, tehes ulatuslikke päringuid pankadele ja registritele, mis ei anna sageli sisulist tulemust. Samal ajal on menetlusabi andmise lävend juba niivõrd kõrge, et suur osa taotlejatest kvalifitseerub niikuinii. Ta leidis, et kontrollikohustuse leevendamine vabastaks kohtute ressursse sisulise töö jaoks ning võimaldaks menetlust tõhusamalt läbi viia. Kahtluse korral võiks vajaliku kontrolli algatada näiteks vastaspool. Praegune praktika on ressursimahukas ning selle muutmine aitaks paremini saavutada eelnõu eesmärki menetlusi kiirendada ja lihtsustada.

Mari-Liis Mikli käsitles ettepanekuid eelmenetluse ja menetlusdokumentide täpsustamise kohta. Ühe muudatuse kohaselt tuleks täpsustada, et kohus annab menetlusosalistele eelmenetluses tähtaja tõendite esitamiseks pärast asja lahendamiseks oluliste asjaolude väljaselgitamist. Ta märkis, et selle eesmärk on menetlusfaaside selgem piiritlemine ning ministeerium toetab seda täpsustust. Ta käsitles ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 244 täiendust, mille puhul on tegemist asjakohase täpsustusega, mis viib regulatsiooni kooskõlla kujunenud kohtupraktikaga, kus eeltõendamise menetluses on võimalik tuvastada kostja isik ka juhul, kui hageja ei suuda seda ise teha. Kommenteerides ettepanekut menetlusdokumentide elektroonilise kättetoimetamise kohta juriidilistele isikutele, märkis ta, et enne registriaadressile saatmist tuleks püüda dokumente kätte toimetada juhatuse liikmete kaudu. Eesmärk on siduda erinevad kättetoimetamise reeglid ühtsemaks süsteemiks. Ministeerium toetab seda muudatust. Ta käsitles ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 363 täiendust hagiavalduse sisu ja tõendite lisamise kohta. Ministeeriumi esialgne hinnang ettepaneku suhtes on kõhklev ning selles küsimuses on vajalik täiendav arutelu Riigikohtuga, et selgitada enne lõpliku seisukoha kujundamist välja ettepaneku täpne sisu ja mõju.

Villu Kõve ütles, et tegemist on tsiviilkolleegiumis põhjalikult arutatud probleemiga ning tõi esile, et kohtud on täna üle koormatud liigse ja sageli ebaolulise teabega. Menetlustesse esitatakse suures mahus tõendeid „igaks juhuks“, kuigi paljud neist ei ole vaidlusaluste asjaoludega seotud. Selline praktika tekitab kohtutele olulise koormuse ning on üks tsiviilkohtumenetluse peamisi kitsaskohti. Ta leidis, et oleks mõistlik piirata tõendite esitamist üksnes vaidlusaluste asjaolude ulatuses, mis aitaks muuta menetlusi selgemaks ja tõhusamaks. Ta tõstas küsimuse, miks sellist muudatust ei toetata, sest selle eesmärk on vähendada liigset infomassiivi ja parandada kohtumenetluse toimimist.

Ando Kiviberg märkis, et ministeeriumi ja Riigikohtu vahel oleks otstarbekas arutada vastavad küsimused täiendavalt läbi selleks, et jõuda selgema ja ühtsema lahenduseni.

Mari-Liis Mikli märkis lühidalt, et ministeeriumi kõhklus tuleneb sellest, et kehtiv

regulatsioon juba kohustab pooli oma väiteid tõendama ning kohus saab ebaasjakohased tõendid kõrvale jätta, mistõttu ei ole muudatuse lisaväärtus piisavalt selge. Seda arutatakse Riigikohtuga edasi.

Villu Kõve lisas, et tänase menetluse peamine probleem on see, et tõendamine toimub liiga varajases faasis, enne kui vaidlusalused asjaolud on selgelt välja kujunenud. Tõendite esitamine peaks toimuma alles siis, kui vaidluse sisu on täpselt määratletud. Praegune praktika, kus tõendeid esitatakse „igaks juhuks“ juba alguses, on menetluse üks suurimaid puudusi ning seda tuleks muuta.

Stella Johanson märkis lühidalt, et tegemist on sättega, mida kehtiv õigus juba sisuliselt reguleerib, kuid selle seosed vajavad koostöös Riigikohtuga täpsustamist. Ettepaneku eesmärk on iseenesest mõistlik.

Mari-Liis Mikli käsitles hagi tagamisega seotud ettepanekut, mille puhul on tegemist põhimõttelise muudatusega, millega suurendatakse rahalise nõudega hagi tagamise eest makstava tagatise miinimumsummat 32 eurolt 500 euroni ning maksimumsummat 32 000 eurolt 100 000 euroni. Kuigi tagatise alampiiri tõstmine võib olla mõistlik, on küsimus selles, kui suur see peaks olema. Liiga kõrge alampiir võib piirata hagi tagamise taotlemist, eriti väiksemate nõuete puhul, kuna isikutel ei pruugi olla võimalik vajalikku summat tasuda. Hagi tagamise eesmärk on vältida olukorda, kus kohtulahendi täitmine muutub võimatuks ning liiga kõrged tagatised võivad seda eesmärki kahjustada. Tegemist on sisuliselt poliitilise valikuga, kas ja kui palju tagatise määrasid tõsta.

Villu Kõve kommenteeris, et menetluse tõhustamise seisukohalt võib tagatise määrade tõstmine olla vajalik. Kehtivad maksimumsummad on olnud suurtes vaidlustes problemaatiliselt madalad ning on viinud isegi põhiseaduslike küsimusteni, kuna isiku vara võidakse ulatuslikult piirata ilma piisava tagatiseta võimaliku kahju hüvitamiseks. Arvestades inflatsiooni ja vaidluste mahtu, on tagatise määrade ajakohastamine põhjendatud. Siiski leidis ta, et isegi kui neid määrasid ei soovita tõsta pakutud tasemeni, tuleks neid summasid kindlasti mingis ulatuses suurendada.

Mari-Liis Mikli tutvustas ettepanekut täiendada tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 392 lõiget 6. Selle eesmärk on eelmenetluse ülesannete täpsustamine ja kohtu selgitamiskohustuse selgem kirjeldamine. Ministeerium toetab seda muudatust. Ta käsitles ka sama seadustiku § 394 täiendamise ettepanekut, mille kohaselt tuleks lisada tõendeid vastusele vaid ulatuses, mis on vajalik vastuse mõistmiseks või hageja väidete ümberlükkamiseks, ülejäänud osas piisaks tõendite nimetamisest. Tegemist on taas tõendite esitamise regulatsiooniga ning ministeeriumi esialgne hinnang ettepaneku suhtes on kõhklev, kuid seda teemat arutatakse edasi koostöös Riigikohtuga, et leida võimalik kompromiss.

Villu Kõve sõnas, et tegemist on sama probleemiga nagu hagi puhul, kus esitatakse tõendeid ka asjaolude kohta, mille üle tegelikult vaidlust ei ole. See koormab ebavajalikult menetlust. Tõendite esitamine „igaks juhuks“ tekitab kohtutele liigset koormust ning tõendite hilisem tagastamine on oluliselt keerukam. Ta lausus, et menetlust tuleks suunata mõistlikumaks, piirates tõendite esitamist vaid nendele asjaoludele, mis on vaidluse all. Tegemist on ühe põhilise süsteemse probleemiga menetluses ning vastav muudatus aitaks seda vähemalt osaliselt leevendada.

Mari-Liis Mikli selgitas, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 423 täiendamise ettepaneku eesmärk on täpsustada, et lisaks kohtu pädevuse puudumisele oleks ka rahvusvahelise kohtualluvuse puudumine hagi läbivaatamata jätmise aluseks. Ministeeriumi esialgse hinnangu kohaselt seda ettepanekut praeguses eelnõus ei toetata, kuna tegemist on sisulise ja uue muudatusega, mis vajab põhjalikumat analüüsi.

Villu Kõve ütles, et tegemist ei ole sisuliselt uue muudatusega, vaid täpsustusega, kuna kohtu pädevuse puudumine hõlmab juba ka rahvusvahelise kohtualluvuse puudumist. Vastav kohtulahendki on olemas ning ettepaneku eesmärk on lihtsalt regulatsiooni selgemaks kirjutamine.

Mari-Liis Mikli käsitles tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 437 täiendamise ettepanekut, mille eesmärk on suurendada menetluse uuendamise paindlikkust. See võimaldab menetluse taastamist ka juhul, kui ilmneb uus asjaolu. Ministeerium toetab seda ettepanekut. Ta käsitles ka sama seadustiku § 475 muutmise ettepanekut, mille kohaselt ei peaks kohus enam tegelema täitemenetluse aegumise tõttu lõpetamise taotlustega ning selle pädevuse võtaksid üle kohtutäiturid. Ministeerium seda ettepanekut ei toeta, kuna sisulise vaidluse lahendamine on õigusemõistmine ning see pädevus peab jääma kohtule, mitte kohtutäiturile.

Villu Kõve vaidles viimase ettepaneku puhul ministeeriumi seisukohale vastu. Tegemist ei ole õigusemõistmisega, vaid tehnilise küsimusega, mille saaks kohtust välja viia. Täitemenetluse aegumise tähtaja arvutamine on selge ja lihtne toiming, mida võiks lahendada kohtutäitur, mitte kohus. Selliste ülesannete kohtust väljaviimine aitaks vähendada kohtute koormust ning vabastada ressursse sisulisemate vaidluste lahendamiseks. Tegemist on ühega vähestest valdkondadest, kus selline lihtsustamine oleks võimalik. Ta avaldas kahetsust, et ministeerium seda ettepanekut ei toeta.

Mari-Liis Mikli käsitles ettepanekut, mille kohaselt võimaldataks maksekäsu kiirmenetluses esitada ka korteri-, omandi- või kaasomandisuhetest tulenevaid rahalisi nõudeid. Ministeerium toetab seda muudatust. Ta käsitles ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 484 lõike 2 muutmise ettepanekut, mille eesmärk on ühtlustada makseettepanekule vastuväite esitamise tähtaegu siseriikliku ja välisriigis kättetoimetamise puhul. Ettepaneku kohaselt oleks tähtaeg 20 päeva jooksul praeguse siseriiklikult 15 päeva ja välisriigis 30 päeva asemel. See aitaks vältida vajadust iga kord seda eraldi hinnata. Ministeeriumi esialgne hinnang on, et see muudatus vajab täiendavat analüüsi ning seda ei ole mõistlik kiirustades teha. 15-päevane tähtaeg võib olla ka Euroopa Kohtu varasema praktika valguses liiga lühike.

Villu Kõve sõnas, et tema hinnangul ei ole mõistlik teha vahet erinevate kättetoimetamise viiside vahel tähtaegade määramisel, kuna praktikas ei ole alati selge, kus ja kuidas isik dokumendi kätte saab. Selline eristamine on kunstlik ning pakkus välja, et kehtestada tuleks üks ühtne tähtaeg.

Stella Johanson täpsustas, et ministeerium ei ole tähtaegade ühtlustamise vastu, kuid see tähtaeg peab olema piisavalt pikk. Arvestada tuleb Euroopa Kohtu praktikaga ning kättetoimetamise määrusest tulenevate tähtaegadega, mistõttu ei pruugi liiga lühike ühtne tähtaeg olla põhjendatud. Ettepanek kehtestada tähtaeg 30 päeva kõlab ministeeriumile mõistlikult.

Mari-Liis Mikli käsitles § 484² täiendamise ettepanekut, mille kohaselt suurendatakse maksekäsu kiirmenetluse menetluskulude fikseeritud hüvitise määra 20 eurolt 50 euroni, Ministeerium toetab seda muudatust. Ta käsitles ka ettepanekut, mille kohaselt võiks edaspidi lahendada korteriomandi- ja kaasomandisuhetest tulenevad rahalised nõuded hagimenetluses, mitte hagita menetluses. Ministeerium ei ole sellele ettepanekule vastu. Ta tutvustas ettepanekut, mille kohaselt juhul, kui võlgnik esitab kohtule maksegraafiku, võiks kohus selle kinnitada kohtuliku kompromissi reeglite järgi, eesmärgiga tugevdada tarbijakaitset. Ministeeriumi esialgne hinnang on selle suhtes kõhklev, kuna sellist olukorda ei peaks üldjuhul tekkima, kui menetlusse jõuavad üksnes põhinõuded ja seadusjärgsed kõrvalnõuded, mistõttu võib muudatus olla küsitava vajalikkusega.

Villu Kõve märkis, et praktikas võivad siiski tekkida olukorrad, kus seadusjärgse viivisega tehakse kompromisse ning lisamaksed muudavad nõude sisu ebaselgeks. Sellistel juhtudel võib olla keeruline hinnata, kas tegemist on endiselt seadusjärgse viivise või intressiga. Ta tõi esile, et ettepaneku mõte oli viia sellised ebaselged kokkulepped maksekäsu kiirmenetlusest välja, et vältida keerukamate vaidluste lahendamist lihtsustatud korras. Tegemist ei ole väga põhimõttelise küsimusega, kuid tema hinnangul on see muudatus mõistlik ning leidis toetust ka tsiviilkolleegiumis.

Mari-Liis Mikli kommenteeris ettepanekut seoses maksekäsu kiirmenetluse vastuväite esitamisega ning sõnas, et ministeeriumil ei ole sellele põhimõttelist vastuseisu. Ettepaneku sisu vajab siiski täiendavat analüüsi, et täpsustada, millised muudatused oleksid põhjendatud ja sobivad.

Villu Kõve ütles, et selline muudatus aitaks muuta maksekäsu kiirmenetluse taas formaalsemaks menetluseks, vähendades vajadust sisuliseks kaalumiseks.

Mari-Liis Mikli käsitles tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 496 lõike 4 muutmise ettepanekut, mille kohaselt saaks maksekäsule esitada määruskaebuse asemel vastuväite. Ministeeriumi esialgne hinnang on ettepaneku suhtes kõhklev ning seda ei toetata. Elatise asjades on tegemist sisulise vastuväitega ning ühtlustamise argument ei ole siin piisavalt põhjendatud.

Villu Kõve lausus, et lahendus, kus maksekäsu kiirmenetluses kasutatakse paralleelselt nii vastuväidet kui ka määruskaebust, tekitab menetluses segadust. Eesmärk oleks menetlust ühtlustada nii, et määruskaebuse asemel oleks üldiselt kasutusel vastuväide.

Mari-Liis Mikli käsitles tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 534 lõike 5 muutmise ettepanekut, mille kohaselt pikendatakse kinnisesse asutusse esialgse õiguskaitse korras paigutamise tähtaega neljalt päevalt kümnele. Ministeerium ei ole sellele vastu. Ta käsitles ka sama seadustiku § 540 täiendamise ettepanekut lõikega 1¹, mille eesmärk on viia kohtupraktika regulatsiooni, võimaldades peatada isiku kinnisesse asutusse paigutamise. Ministeerium toetab seda muudatust. Ta käsitles ettepanekut sunniraha määramise kohta ning leidis, et kuigi idee on arusaadav, ei toetata seda käesoleva eelnõu raames. Sunniraha on haldusõiguslik meede ning selle muutmine eeldaks laiemat kontseptuaalset reformi ja teiste seaduste läbivaatamist. Tegemist on mahuka teemaga, mida võiks käsitleda eraldi

õigusloomelise algatusena ja mitte praeguse eelnõu raames.

Villu Kõve tõi välja, et kehtiv sunniraha regulatsioon võib olla põhiseadusega vastuolus, kuna kohtunikuabid ei saa tema hinnangul selliseid otsuseid teha, sest tegemist on õigusemõistmisega. Seda küsimust on arutatud ka Riigikohtu üldkogus. Sunniraha regulatsioon tuleb igal juhul ümber kujundada, vastasel juhul võib tekkida põhiseaduslik vaidlus. Isegi kui muudatust praegu ei tehta, tuleks see teema kindlasti lähiajal ette võtta.

Mari-Liis Mikli käsitles tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 613 muutmise ettepanekut, mille kohaselt korteriomandi ja kaasomandiga seotud vaidlused võiksid olla edaspidi lahendatavad hagimenetluses. Ministeerium ei ole sellele ettepanekule vastu. Ta käsitles ka Tallinna Ringkonnakohtu ettepanekuid. Ettepanek 2.5.1 oli seotud tsiviilasja hinna määramisega. Ettepaneku kohaselt määratakse tsiviilasja hind üksnes juhul, kui see on vajalik riigilõivu või edasikaebe kindlakstegemiseks. Ministeeriumi esialgne hinnang on, et ettepanek vajab täiendavat analüüsi, kuna tsiviilasja hind mõjutab ka menetluslikku pädevust ja vaidlusliiki laiemalt. Ettepanekut 2.5.2 menetluskulude kindlaksmääramise vaidlustamisel tekkinud kulude mittehüvitamise osas ministeerium seda ei toeta, kuna vastav regulatsioon on juba olemas ning eraldi muudatus ei ole vajalik. Ta käsitles ka ettepanekut 2.5.3 piirata edasikaebe võimalust menetluskulude osas. Ministeeriumi hinnangul on see liiga piirav ning ilma põhjaliku mõjuanalüüsita ei ole võimalik seda toetada. Ta tõi esile ettepaneku 2.5.4, millega soovitakse täpsustada mõistliku menetlusaja regulatsiooni, lisades tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 333¹ lõikesse 1 viite „sama kohtu“ kohta. Ministeerium toetab seda muudatust, kuna see aitab suurendada õigusselgust.

M.-L. Mikli sõnas, et ettepaneku 2.5.5 kohaselt ei saaks teatud juhtudel ringkonnakohtu määruse peale Riigikohtule edasi kaevata. Seda ministeerium ei toetata, kuna see võib suurendada kahju tekkimise riski. Ettepaneku 2.5.6 kohta, mille kohaselt võiks kompromissi kinnitada üks ringkonnakohtunik, ütles M.-L. Mikli, et kui kohtud peavad seda mõistlikuks, siis ministeerium toetab seda muudatust. Ettepanekut 2.5.7, mille kohaselt võiks määruskaebuse menetluses esitada uusi asjaolusid ja tõendeid, kui neid ei olnud võimalik varem esitada, otsustas ministeerium mitte toetada, kuna see ei ole kooskõlas hagita menetluse uurimisprintsipiiga. Ta käsitles ka ettepanekut 2.5.8, mille kohaselt maksejõuetusmenetluses tehtud määruste peale esitatud määruskaebused lahendaks teatud juhtudel kolmeliikmeline koosseis. Seda ettepanekut ministeerium toetab kui mõistlikku lahendust.

Villu Kõve märkis, et lisaks käsitletud ettepanekutele esitas Riigikohus veel täiendavaid eelnõu muutmise ja täiendamise ettepanekuid, mis puudutasid eelkõige maksejõuetuse ja täitemenetluse regulatsiooni ning mõningaid teisi valdkondi.

Ando Kiviberg sõnas, et komisjonil puudub tabel nende ettepanekutega. Sellisel juhul tuleb jätkata ettepanekute arutelu järgmisel istungil. Ta tänas külalisi.

2. Info ja muud küsimused

Infot ja muid küsimusi ei arutatud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Ando Kiviberg
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Markus Veia
protokollija